

Tanja Gullman

Laura Ovaska

S157SN

MIKKELIN KAUPUNGIN PERHEPALVELUOPAS

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Toukokuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 12.4.2011
Tekijät Tanja Gullman & Laura Ovaska	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaali-alan koulutusohjelma	
Nimeke Mikkelin kaupungin perhepalveluopas.		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyönämme teimme Mikkelin kaupungin lapsiperheille palveluoppaan, joka sisältää tietoa kaupungin tarjoamista lapsiperheiden palveluista. Työ tehtiin toimeksiantona Mikkelin kaupungin käyttöön yhteistyössä Mikkelin alueen lapsiperheiden palveluiden yhteyshenkilöiden kanssa.</p> <p>Palveluopas toteutettiin, jotta Mikkelin kaupungin lapsiperheet saisivat tietoa laaja-alaisesti palvelujen tarjoajista. Lapsiperheiden palveluiden kartoitus on osa valtakunnallista Työelämän kehittämishanketta (Tykes), jossa Mikkelin kaupunki oli osallisena.</p> <p>Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys käsittelee lapsiperheiden asemaa Suomessa. Avaamme lisäksi palvelujärjestelmää ja lapsiperheiden sosiaalipalveluita. Keskeisessä asemassa ovat myös valtakunnalliset kehittämishankkeet, jotka koskettavat lapsiperheiden hyvinvointia ja palveluita. Tarkoituksenamme oli myös opinnäytetyössämme tarjota lapsiperheille oppaan lisäksi tietoa suomalaisen yhteiskunnan muutoksista ja niiden vaikutuksista lapsiperheiden elämään sekä tietoa asiakkaalle kuuluvasta palveluohjauksesta. Käsitelimme myös ajankohtaisia aiheita kuten ennaltaehkäisevää työtä ja varhaista tukea sekä valtakunnallisesti että Mikkelin seudulla.</p> <p>Opinnäytetyön toteutettiin yhdessä Mikkelin kaupungin yhteyshenkilön Perhepalveluohjaaja Heli Hännisen kanssa yhteistyössä. Hänninen toimi työelämäohjaajana ja oli apunamme kokoamassa oppaan sisältöä. Lisäksi osallistuimme työryhmän kokouksiin, joissa osallisina olivat Mikkelin kaupungin lapsiperhepalveluiden vastuuhenkilöt sekä perhepalveluyksiköiden edustajia. Opas luotiin Mikkelin kaupungin Perhenetti-sivuston rinnalle paperi versioiksi.</p> <p>Tekemästämme oppaasta hyötyvät Mikkelin lapsiperheet tai lasta suunnittelevat perheet sekä paikkakunnalle muuttavat perhepalveluita tarvitsevat. Opas palvelee myös lapsiperheiden kanssa työskenteleviä ja alan opiskelijoita.</p>		
Asiasanat (avainsanat) Lapsiperheet, palvelujärjestelmä, lapsiperheiden sosiaalipalvelut, perhepalveluiden kehittämishankkeet, varhainen tuki, ennaltaehkäisevätyö, palveluohjaus		
Sivumäärä 38 sivua + liitteet 2 sivua + palveluopas	Kieli Suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liitteenä opas		
Ohjaavan opettajan nimi Jari Huotari	Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin kaupunki	

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Date of assignemet 12.4.2011
Makers Tanja Gullman & Laura Ovaska		Degree program and orientont option Degree Programme in Social Services
Name Family services guide in town of Mikkeli		
Summary <p>The aim of our final assignment was to make a guidance book about the family services provided in the city of Mikkeli. The assignment was custom made for the city of Mikkeli with the help from contact persons from the different organizations providing services for families with children.</p> <p>The guidance book was made so the families in Mikkeli region could get information about the services provided in their home town. The listing of the services provided for families is a part of national Tykes-project that the city of Mikkeli is taking part of.</p> <p>The theoretical framework of our final assingment deals with the role of families in Finland. As well we are opening the service system and social servises provided for families. In key role are also national development projects that affect the wellbeing and services provided for the families with children. The meaning of our assignment is to clarify the current status of the services provided in the city on Mikkeli. Besides the guide for the families with children it was also our meaning to bring information about the changes in Finnish society and the effects that those changes are bringing in to the life's of families. In our final assignment we are also dealing with current affairs including preventive work in social services nation vide and in city of Mikkeli.</p> <p>Our final work made in co-operation with the contact person of city of Mikkeli, Heli Hänninen. Hänninen was our work supervisor and helped us to get the guide together. We also took part in team meetings where representatives of family service units and the head persons of the child services got together. In that team we discussed about getting together a family net for the city of Mikkeli. Our role in that team was to discuss about the role of the guide book alongside the family net. The guide book was made to work alongside of the family net of city of Mikkeli as a paper version. Theory part we collected independently and got guidance from work life through material.</p> <p>The result of our work was made a guidance book about the services in the city of Mikkeli. The groups that are getting the most benefits from the guidance book are the families with children and the families planning to have children. Also people moving in to Mikkeli region are getting benefits from this guidance book. Also the guidance book helps the people who are working with families and the students.</p>		
Keywords Families with children, service units, family social services, family development programs, preventive work, service guidance		
pages 38 pages + appendices 2	Language Finnish	URN
Notes The service guide		
Tutorin teacher Jari Huotari		Principal of final asignement Town of Mikkeli

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LAPSIPERHEIDEN ASEMA SUOMESSA	2
2.1	Perheen määrittelyä	2
2.2	Perhe yhteiskunnan muutoksessa	3
2.3	Lapsiperhepolitiikkaa	4
2.4	Lapsiperheiden elinolot	5
3	LAPSIPERHEIDEN SOSIAALIPALVELUT.....	7
3.1	Hyvinvointimalli ja sosiaalipalvelujärjestelmä.....	7
3.2	Lapsiperheiden palveluiden saatavuus	8
3.3	Perhepalveluiden haasteet.....	10
3.4	Perhepalveluiden tarve.....	10
4	PERHEPALVELUIDEN KEHITTÄMISHANKKEITA	11
4.1	Paras-hanke.....	11
4.2	Tykes-hanke.....	13
4.3	KASTE-hanke.....	14
4.4	Kehittämishankkeita Mikkelissä.....	16
5	PERHEIDEN PALVELUT MIKKELISSÄ.....	18
5.1	Elämäkaariorganisaatio.....	18
5.2	Lapsiperhepalveluiden suunnitelma	19
5.3	Kolmas sektori ja seurakunta.....	20
6	ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ.....	21
6.1	Varhainen tuki	21
6.2	Varhainen puuttuminen	22
6.3	Ennaltaehkäisevätyö Mikkelissä.....	23
6.3.1	Varpu-työryhmä.....	23
6.3.2	Varhaisen tuen käsikirja.....	23
7	PALVELUOHJAUS	24
7.1	Mitä on palveluohjaus?.....	24
7.2	Palveluohjauksen ajatus opasta luodessa.....	26
8	PERHEPALVELUOPAS.....	27

8.1	Tarkoitus ja tavoitteet	27
8.2	Oppaan toteutus	28
8.2.1	Oppaan kokoaminen	29
8.3	Oppaan rakenne	30
8.4	Oppaan palaute	30
9	POHDINTA	31
LIITE/LIITTEET		
1 Palautekysely oppaasta		
2 TYKES-hanke Mikkelissä vuonna 2009		

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheen saimme Mikkelin kaupungin perhepalveluohjaaja Heli Hänniseltä. Heli Hänninen otti meihin yhteyttä ja tarjosi meille tilaisuutta tehdä Perhepalvelu opas Mikkelin kaupungille. Mikkelissä oli tuolloin, keväällä 2009 aloitettu tekemään Perhenetti sivustoa, johon oli tarkoitus kaikki kaupungin ja suuriosa kolmannen sektorin palveluista, joita perheille on tarjolla. Meidän tehtävämme oli koota selkeä ja yksinkertainen opas, johon on koottu kaikki lapsiperheiden tarvitsemat palvelut.

Lähtökohta työlle on tarve kartoittaa ja selkeyttää palvelujärjestelmää, joka ei aina välttämättä ole selkeä edes työntekijöille. Oppaan perustana on, että kaikki Mikkelin alueen perheiden palvelut löytyvät oppaasta ja ovat näin helposti löydettävissä. Oppaan on tarkoitus parantaa myös palveluohjausta, joka on Mikkelissä ollut tähän asti pääsääntöisesti neuvolan vastuulla. Tarkoituksena on etsiä aineistoa, jonka perusteella voisimme osoittaa perheiden palveluiden tärkeyttä perheiden hyvinvoinnin edistämisessä. Mikkelin kaupungissa on asukkaita yhteensä 48 676. Perheitä oli 26 656 joista lapsiperheitä 10 208. (Tilastokirja 2009)

Opas tehtiin siis tilaustyönä Mikkelin kaupungin käyttöön yhteistyössä Mikkelin alueen lapsiperheiden palveluiden yhteyshenkilöiden kanssa. Mikkelin perhetyön tiimivastaava Heli Hänninen toimii työelämästä opinnäytetyömme ohjaajana ja opas tulee olemaan tiiviissä yhteydessä perhepalvelunettiin, jota Mikkelin kaupunki on luomassa yhtä aikaa oppaan kanssa. Perhepalvelunettiin on luomassa moniammatillinen työryhmä, jossa on jokaisesta yksiköstä edustaja luomassa edustamastaan yksiköstä tietopakettia julkaistavaksi.

Lapsiperheiden palveluiden kartoitus oli osana valtakunnallista Tykes-hanketta (Työelämän kehittämisohjelma), jossa Mikkelin kaupunki on osallisena. Tykes-hanke on työelämän kehittämistä ja sillä pyritään parantamaan palvelurakennetta ensisijaisesti sosiaali- ja terveystoimissa, mutta sitä kautta koko Mikkelin kaupungin organisaatiossa. Hankkeessa on eri kehittämisryhmiä, joista yhtenä on lapsiperheiden tukipalveluiden kehittäminen. Sen tarkoituksena on luoda uusia toimintamalleja lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyväksi. Opas on osana tätä kehittämistä.

Oppaan ensisijaisina hyödyn saajina ovat Mikkelissä asuvat lapsiperheet tai lapsen hankintaa suunnittelevat perheet sekä paikkakunnalle muuttavat perhepalveluita tarvitsevat. Opas palvelee myös lapsiperheiden kanssa työskenteleviä, sillä oppaaseen tulee tulevaisuudessa myös kaupungin palveluiden lisäksi yksityisen ja kolmannen sektorin tarjoamat palvelut. Opas on kätevä perehdyttämisväline esimerkiksi uusille työntekijöille, jotka tulevat työssään tarvitsemaan tietoa lapsiperheiden palveluista Mikkelin alueella.

2 LAPSIPERHEIDEN ASEMA SUOMESSA

Suomessa oli vuoden 2009 lopussa 1 450 488 perhettä, näistä 584 172 oli lapsiperheitä. Lapsiperheeksi määritellään perhe, jossa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Perheisiin kuuluu 76 % väestöstä ja yleisin perhekoko oli 2,8 henkeä. (Tilastokeskus 2009.)

2.1 Perheen määrittelyä

Perhe-sanalle ei ole olemassa tarkkaa määritelmää, mutta yleisesti voidaan sanoa, että perheen jäsenet tuntevat oman perheensä. (Auvinen 1995, 7). Perheellä tarkoitetaan yleensä kahden tai useamman henkilön muodostamaa yhteisöä, joiden välillä on usein jonkinlainen kiintymyssuhde. Yleisimmin perheeseen kuuluvat äiti, isä ja heidän biologiset lapsensa. Tätä kutsutaan ydinperheeksi. Ennen ydinperhe miellettiin ainoaksi oikeaksi perhemalliksi. (Jarasto & Sinervo 1997, 125.) Perheen voivat muodostaa myös avo- tai avioparit sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Samaa sukupuolta olevat ihmiset ovat voineet rekisteröidä parisuhteensa 1.3.2002 lähtien. (Tilastokeskus 2010.) Lapsiperheiksi kutsutaan perheitä, joilla kotona asuu yksi alle 18-vuotias lapsi (Tilastokeskus 2010).

Suomessa on nykyisin yksinhuoltaja perheitä, joissa vanhemmat ovat eronneet ja lapsi asuu pääsääntöisesti toisen vanhemman luona. Haapion ym. 2009, 32. mukaan uusperheiden määrä on kasvanut, uusperheissä puolisoilla tai puolisoilla on lapsia edellisestä suhteesta. Suurperheeksi luetaan perheet joissa on vanhempien lisäksi vähintään kolme lasta. On myös olemassa sateenkaariperheitä joissa nais- tai miespari muodos-

tavat perheen (Sateenkaariperheet Ry 2011). Tätä tietopohjaa tarkastellen on vaikea määrittää tarkkaan, mikä on perhe. Ihmiset myös määrittävät oman perheensä eritavalta, toisilla esimerkiksi isovanhemmat ovat automaattisesti osa perhettä, toisilla taas ei.

Suomalaisessa kyselytutkimuksessa vastaajat olivat lähestulkoon yksimielisiä siitä (98 % vastaajista), että aviopari jossa on lapsia, muodostaa perheen. Osa vastanneista oli sitä mieltä, että perhestatuksen saaminen edellyttää avioitumista, 24 % vastanneista ei pitänyt avoparia perheenä. Kyselyyn osallistuneista 7 prosenttia ei antanut perheen luonnehdintaa yksinhuoltajille ja heidän lapsilleen. (Helminen 2006, 16.)

Pentti Takalan (2005,50) mukaan yhteiskunnan modernisoitumisen myötä myös perheen väliset suhteet ovat muuttuneet. Teollistumisen ja kaupungistumisen myötä yhteiskunta on hävittänyt entisen suurperheen ja tilalle on tullut moderni ydinperhe.

2.2 Perhe yhteiskunnan muutoksessa

Suomea koetteli lama 1990-luvun alussa. Tuolloin lapsiperheiden palveluita leikattiin rajusti ja määrärahat tiputettiin minimiin. Oman osansa leikkauksista kokivat myös lapsiin ja perheisiin kohdistuvat palvelut. Kouluopetus, lasten leikki- ja iltapäivätoiminta ja lapsiperheiden sosiaali- ja kotipalvelut olivat myös leikkauslistalla. Tuolloin myös henkilöstöresursseja vähennettiin huomattavasti joka taas vaikutti merkittävästi ennaltaehkäisevään työhön. Laman sivutuotteena tuli myös raju työttömyys joka koetteli perheiden taloutta ja perhesuhteita. (Häggman-Laitila ym. 2001, 57–58.)

Häggman-Laitilan ym. (2001, 58) mukaan sosiaaliryöön määrärahojen tippuessa minimiin, jonot avun piiriin kasvoivat hurjasti. Vaikka laman jälkeen työntekijöiden resursseja lisättiin, työntekijöillä ei ollut silti tarpeeksi aikaa paneutua perheiden tarpeisiin. Tällainen kehitys loi hyvän pohjan järjestöjen ja erilaisten projektien antamalle työlle.

Yhteiskunnan muutos on näkynyt myös perheiden ajan käytön muutoksena. Tutkimusten mukaan vanhempien lastensa kanssa viettämä aika on lisääntynyt. Julkisessa keskustelussa on tosin väitetty, että ajan käyttö olisi vähentynyt, mutta tutkimukset osoittavat toista. Toinen myönteinen asia on, että isien osuus kaikesta vanhempien lastensa kanssa vietetystä ajasta on aiempaa suurempi. Tärkeää on kuitenkin muistaa

se tosiasia, että kiireen kokemukset, etenkin lapsiperheissä ovat lisääntyneet. (Takala 2005, 52.)

Yhä suurempi osa väestömme lapsista kuuluu pienituloisiin perheisiin. Viime vuosikymmenen lamaa seuranneessa tulokehityksessä lapsiperheet jäivät keskiarvoa jälkeeseen. Suomalaisten elinoloja on viimeiset 15 vuotta muovannut lama ja siitä toipuminen. Tosin taloudellinen elpyminen ei ole ainoa muutos yhteiskunnassa vaan suomi on muun muassa vaurastunut, eriarvoistunut, ikääntynyt ja väestö kirjavoitunut. Väestö on myös pakkautunut kasvukeskuksiin joka on omalta osaltaan heikentänyt tyhjenevien alueiden palveluita. (Karvonen ym. 2008, 29–31.)

2.3 Lapsiperhepolitiikkaa

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Perhepolitiikka suomessa, määrittellään perhepolitiikan pääsääntöinen tehtävä näin: ”Suomalaisen perhepolitiikan tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö ja turvata perheille aineelliset ja henkiset mahdollisuudet synnyttää ja kasvattaa lapsia”. Perhepolitiikka jakautuu asunto-, työllisyys-, ympäristö- ja koulutuspolitiikkaan, koska nämä kaikki vaikuttavat perhepolitiikan toteutumiseen. Meillä on perhepoliittinen tukijärjestelmä saanut alkunsa vuonna 1948, kun lapsilisäjärjestelmä otettiin käyttöön. (Perhepolitiikka Suomessa 2006). Suomessa perhepoliittisia etuuksia tällä hetkellä ovat mm. äitiysavustus, vanhempainpäiväraha, isyysraha, vanhempainvapaa, kotihoidontuki ja päivähoito. (Takala 2005 12–13).

Lapsiperheen keskimäärin saamista perhepoliittisista tulonsiirroista yli puolet muodostuu lapsilisistä, viidennes vanhempainpäivärahoista, noin 14 % kotihoidontuesta, noin 10 % asumistuesta ja 3 % elatustuesta. Lapsiperheiden saamat perhepoliittiset tulonsiirrot kotitaloutta kohden ovat laskeneet noin 10 % vuodesta 1990. Näiden tulonsiirtojen heikennyksellä on ollut merkitystä lapsiperheiden madaltuneeseen tulokehitykseen. (Moisio 2007, 41.)

Suomen hallituksen vuonna 2007 laatimissa periaatepäätöksissä on kirjattu Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Ensimmäisenä painopisteenä on taata tasapainoinen vanhemmuus, koska sitä kautta perheiden arjen hallinta kasvaa. Tavoitteena on luoda perheitä tukeva palvelujärjestelmä joka omalta osaltaan edesaut-

taa hyvinvoinnin lisääntymistä. (Lasten nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007.)

Suomessa on tällä hetkellä kehitteillä perhekeskusmalli, jonka tavoitteena on tukea lapsia ja perheitä. Perhekeskusmallia luodessa on käytetty hyväksi muista pohjoismaisista hyvinvointimalleista. Perhekeskusmallin idea on lisätä tiedon kulkua eri toimijoiden välillä, esim. neuvola, päiväkotit, koulu ja muut lapsiperheiden tarvitsemat palvelut. Mallin tavoite olisi luoda suomeen aukoton hyvinvointia ja ennaltaehkäisyä tuottava palvelujärjestelmä. (Lasten nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007.)

Pentti Takala (2005, 8) kysyy onko meillä malttia sijoittaa lapsiin, tällä hän viittaa nykyiseen perhepolitiikkaamme ja siihen onko meillä halua sijoittaa yhteiskunnan varoja lapsiin, eli tulevaisuuteen. Lapsiin sijoittaminen tarkoittaa käytännössä perheen elinolojen turvaamista - riittävä toimeentulo, hyvät päivähoito- ja koulutuspalvelut. Näillä toimenpiteillä ehkäistään syrjäytymistä ja köyhyyttä tehokkaasti. Suomessa toimiva pohjoismainen perhepolitiikka on onnistunut varsin hyvin turvaamaan lasten varhaiset vuodet, mutta silti meillä on perheitä joihin kaikki tukitoimet eivät riitä.

2.4 Lapsiperheiden elinolot

Perhe ja työ ovat osatekijöitä ihmisten hyvinvoinnin edistäjinä. Työ merkitsee ihmiselle toimeentulon lisäksi sosiaalista kanssakäymistä, mielekästä tekemistä ja mahdollisuuden toteuttaa itseään. Työ ja perhe-elämä vaativat kumpikin osakseen voimavaroja ja aikaa. Onkin tärkeää löytää tasapaino työ- ja perhe-elämän välillä, jos tasapainoa ei löydy, on riskinä että hyvinvointi perheessä kärsii. Nämä edellä mainitut haasteet ovat oleellisia myös yhteiskunnan kannalta. Kyse on siitä, kuinka pystytään yhdistämään korkea työllisyysaste, riittävä syntyvyys ja tasa-arvo. Yhteensovittamista on pyritty helpottamaan lainsäädännön tarjoamien mahdollisuuksien avulla, esim. perhevapaat. (Lammi-Taskula 2009, 38–39.)

Yksi keskeisistä perheen arkea rytmittävistä tekijöistä on aikataulujen yhteen sovittaminen. Rytmiiä määrittävät vanhempien työajat, päivähoiton ja koulun aikataulut. Suomessa on tutkittu kuinka työn ja perheen yhteensovittaminen käytännössä onnistuu. Vastauksista valtaosassa yhteensovittaminen onnistui, välillä kotityöt, väsymys ja

huoli ajan riittämisestä painoivat, mutta varsinaista uupumusta ei ollut havaittavissa. Edellä mainitussa tutkimuksessa selvitettiin myös kuinka työn ja perheen yhteen sovittamista voitaisiin helpottaa. Moni vastaajista painotti työpaikan puolelta tulevaa joustoja ja ymmärrystä. Esille nousi myös sosiaalisen tukiverkoston tärkeys – tai lähinnä sen puuttuminen. Maantieteellisistä syistä sukulaisverkosto voi asua kaukana ja näin ollen hoitajaa lapselle esimerkiksi iltavuoron ajaksi voi olla vaikea löytää. (Rönkä ym. 2005, 177–180.). Näiden yllämainittujen syiden vuoksi olisinkin tärkeää, että vanhemmat ovat tietoisia oman paikkakunnan tarjoamista lapsiperheiden palveluista.

Lapsiperheiden vanhemmat ovat yhteiskunnan työllistetyintä väkeä. Tästä huolimatta valtaosalla lapsiperheistä toimeentulo on keskimääräistä, tai jopa peräti huonoa. Tällä hetkellä puolet väestöstämme elää ja elätetään lapsiperheissä. Pidemmällä aikavälillä ajatellen lapsiperheiden vastuulla on tulevaisuuden työvoiman uusiminen kuin myös tulevaisuuden väestö. (Sauli 2001, 149-150.)

Viime vuosien aikana lapsiperheet ovat pärjänneet taloudellisesti huonommin kuin muut kotitaloudet. Tämä näkyy erityisesti yksinhuoltajaperheiden sekä monilapsisten perheiden taloudessa. Heikko taloudellinen tilanne on perheiden taakkana etenkin lasten ollessa pieniä. Tulonsiirroilla on merkittävä osuus perheissä, joissa on pieniä lapsia. Yhteiskunnan maksamat tuet ovat reaaliarvoltaan laskeneet, eivätkä tehdyt korotukset riitä kuromaan umpeen tilanteen jälkeensä jääneisyyttä. Tulokehityksen vuoksi lapsiperheiden suoranainen köyhyys on lisääntynyt, ja 1990-luvun puolivälin jälkeen se on kasvanut jyrkästi. Lapsiperheiden köyhyys on kolminkertaistunut 1990-luvun puoliväliin verrattuna. (Salmi ym. 2009, 81–82.)

Köyhyyttä lapsiperheissä selitetään monesti työttömyydellä. Köyhässä lapsiperheessä usein toinen huoltajista on työtön. Köyhyyteen on myös muita syitä kuten opiskelu. Opiskelijoita köyhistä vanhemmista on kuitenkin vain kymmenisen prosenttia. Köyhyysrajan alittavista vanhemmista lähes puolet käy ansiotyössä. Heidän koulutustasonsa on usein alhainen. Monien vanhempien asema työmarkkinoilla on epävakaa, he tekevät pätkätöitä, osa-aikatöitä tai työskentelevät matalapalkka-aloilla. Tällaiset perheet ovat pitkälti riippuvaisia sosiaaliturvasta. Tulonsiirtojen reaaliarvon aleneminen on koskettanut nimenomaan heitä samalla kun nousukauden ansiosta muun väestön tulotaso on kohentunut. (Salmi, ym. 2009, 82–83.)

3 LAPSIPERHEIDEN SOSIAALIPALVELUT

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on kehittynyt tarpeen tullessa ilmi vaihteittain. Tästä on aiheutunut, ettei sosiaaliturva ole kaikilta osin kokonaisvaltaista. Järjestelmä itsessään on monimuotoinen, mutta etenkin lasten vanhempien näkökulmasta se on monimutkainen palvelujen ja etuuksien kokoelma. Tilannetta vaikeuttaa palveluiden kanavoituminen joko Kelan tai kuntien ylläpitämien järjestelyjen kautta. (Virta & Klaukka 2005, 165.)

3.1 Hyvinvointimalli ja sosiaalipalvelujärjestelmä

Suomi on osana pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia, jossa valtio ja kunnat huolehtivat kansalaistensa hyvinvoinnista. Työnjako palvelujen järjestämisessä on kuntien ja valtion välillä on, että valtio järjestää julkishyödykkeitä kuten turvallisuuteen, maanteiden ylläpitoon ja yleiseen sosiaaliturvaan liittyviä kaikille maksuttomia ja yhteisiä palveluja ja kuntien vastuulla on peruspalvelujen järjestäminen kuntalaisille. (Kannanoja ym. 2007, 37.)

Suomalainen hyvinvointivaltion malli on vasta nuori. Sosiaalivaakutusjärjestelmää alettiin kehittää enemmän vasta 1960-luvulla, joka on myöhemmin kuin monissa muissa Euroopan maissa. Eniten järjestelmä kehittyi 1960–1980-luvulla jolloin palveluiden tarjonta laajeni huomattavasti. Suomalainen hyvinvointivaltio muuttui 1990-luvun laman myötä. Määrärahojen niukkuus on muuttanut sosiaalipolitiikan pelisääntöjä oleellisesti. Jatkuva määrärahojen niukkuus on ajanut kustannusten hallinnan hyvinvointijärjestelmän toimivuuden edelle. Tämä on taasen lisännyt kansalaisten omaa vastuuta arjesta selviytymiseen. Palveluiden tehostaminen on varmasti tuttu sana suomalaisille, tällä tehostamisella on pyritty säilyttämään suomalainen hyvinvointivaltio. (Kallio 2010,13–14, 29). Kallion (2010, 29) mukaan julkisen sektorin niukka taloudellinen tilanne näkyy palveluiden laadussa ja saatavuuden heikkenemisessä.

Stakes teetti vuonna 2006 Tilastokeskuksella Hyvinvointi- ja sosiaalipalvelututkimuksen. Tutkimuksessa pääpainona olivat kansalaisten mielipiteet sosiaalipalvelujärjestelmästä, palveluiden saatavuudesta ja toimivuudesta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että valta osa vastaajista mielsi järjestelmän toimivan hyvin. Joskin esille tuli sellainen

seikka, että palveluita käyttävien mielestä järjestelmä ei toimi niin hyvin kuin niiden mielestä jotka eivät olleet palveluiden piirissä. (Moisio ym. 2008, 199–200.)

Sosiaalihuoltolaki määrittää palvelut joita kunnan on pakko perheille järjestettävä. Näitä kyseisiä palveluita ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito ja omaishoidon tuki. Kunnat voivat itse päättää kuinka palvelunsa tuottavat. (Sosiaalihuoltolaki 1982/710.). Kuntien järjestämät lapsiperheiden palvelut voidaan jaotella monella eri tavalla. Me olemme jaotelleet säädösperustein, koska palveluja määrittävät useat eri lait. Olemme koonneet ohessa olevaan taulukkoon keskeisiä lapsiperheitä koskevia lakeja sekä niiden keskeiset sisällöt.

TAULUKKO 1 Lapsiperheiden palveluita määrittävät lait

Laki	Keskeinen sisältö
Kansanterveyslaki (66/1972)	Kansanterveyslaki (66/1972) Määrittää mm. äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa sekä kouluterveydenhoitoa.
Päivähoitolaki (36/1973) Uudistettu vuonna 1995	Päivähoitopalvelujen järjestäminen alle kouluikäisille. Uudistuksen jälkeen kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoitoon
Uudistettu perusopetuslaki (628/1998)	Tasa-arvoinen perusopetus kaikille lapsille ja nuorille.
Sosiaalihuoltolaki (710/1982)	Määrittää, mitä palveluja kunnan toimielimen tulee järjestää (mm. sosiaalityö, kotipalvelu, perheneuvolapalvelut)
Uudistettu lastensuojelulaki (417/2007)	Lastensuojelu on yleistä lasten kasvuolosuhteisiin vaikuttamista sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

3.2 Lapsiperheiden palveluiden saatavuus

Kansalaisten mielipiteitä kartoittavaa sosiaalipalvelujen tutkimusta on tehty Suomessa varsin vähän (Kekkonen 2009, 162). Tutkimusten puutteesta johtuen esimerkiksi neuvolan ja päivähoidon tarjonnasta ja laadusta on varsin vähän tietoa. Tällä hetkellä esimerkiksi neuvolapalveluissa on suuria alueellisia eroja, tilannetta korjaamaan on

tulossa uusi asetus joka takaa kaikille yhtenäiset palvelut. Uuden asetuksen avulla voidaan paremmin vahvistaa ja tukea vanhemmuutta. Meneillään oleva KASTE-hanke puolestaan vahvistaa moniammatillista yhteistyötä yli sektorirajojen. Varhaiskasvatuksen palveluiden saatavuutta ja laatua on tutkittu Stakesin nettikyselyssä nimeltä Vaikuta vanhempi. Vastauksista kävi ilmi, että vanhemmat ovat varsin tyytyväisiä varhaiskasvatuksen tämän hetkisiin palveluihin. Huolia olivat muun muassa päivähoiton yksityistyminen, vanhempien mielestä tärkeää on että hoitopaikka on mahdollisimman lähellä kotia ja tarjoaisi monimuotoisia ja joustavia palveluita.

(Hakulinen-Viitanen & Peltonen 2009, 159; Kekkonen 2009, 162–163; 169.)

Itä-Suomessa on tutkittu, kuinka sosiaalipalvelut vastaavat olemassa olevaan tarpeeseen. Sosiaalipalveluista parhaiten tarpeisiin vastasivat lasten päivähoitopalvelut, johon suomessa on kaikilla lapsilla subjektiivinen oikeus. Tyytymättömmimpiä vastaajat olivat olleet mm. lasten kotihoidontukeen, toimeentulotukeen ja sosiaalityöpalveluihin. Tyytymättömyyttä aiheuttaa lähinnä tukien matala taso. (Siltaniemi ym. 2008 169–170.)

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen tavoitteisiin kuuluu tällä hetkellä väestön terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä laadukkaiden palveluiden turvaaminen riippumatta siitä missä asuu. Tavoitteeksi on myös asetettu hyvinvointipalvelujen väestöpohjan laajeneminen sekä avaaminen yksityisille palveluntuottajille. (Lammi-Taskula ym. 2009, 169.)

Haastattelimme Mikkelin kaupungin perhepalveluohjaaja Heli Hännistä saadaksemme tietoa Mikkelissä asuvien lapsiperheiden tilanteesta ja palveluista. Hänninen kertoi että, lapsiperheiden tilanne on kohentunut huomattavasti sitten vuoden 2008. Tuolloin perustettiin Perhetyön tiimi ja ennaltaehkäisevä työ sai alkunsa. Myös vuodesta 2006 toimineet perhetuvat sekä vertaisryhmätoiminnot ovat lisänneet perheiden mahdollisuuksia verkostoitua ja voimaantua. Tiedustelimme, mikä on tällä hetkellä lapsiperhepalveluiden käyttöaste ja osataanko asiakkaita ohjata oikeiden palveluiden piiriin. Hännisen mukaan perheet käyttävät kiitettävästi heille suunnattuja palveluita ja palveluohjaus toimii hyvin. Pienten lasten vanhemmat kaipaavat palveluja myös lomaaikoina. Usein perheet ovat valmiita liikkumaan pitkiäkin matkoja saavuttaakseen haluamansa palvelut. Palveluohjaus on lisääntynyt kaikissa kaupungin toimipisteissä.

Internetissä tapahtuvaan tiedottamiseen on panostettu. Neuvolat toimivat aktiivisesti palveluohjaustehtävässään. (Hänninen, 2011.)

3.3 Perhepalveluiden haasteet

Suomessa tapahtuneiden yhteiskunnallisten muutosten ja globalisaation seurauksena lasten ja lapsiperheiden tarpeet ja toimintaympäristö sekä perherakenteet ovat muuttuneet rajusti. Perheissä tapahtuvien avioerojen määrä kasvanut, perheiden koot ovat pienentyneet, lasten ja nuorten ongelmat ovat lisääntyneet huimaa vauhtia, sekä perhemallit ovat tulleet entistä monimuotoisemmiksi. Vanhempien voimavarojen riittävyydestä on kasvanut yhteiskunnassa suuri huoli. Nykypäivän vanhemmuus ja vanhemmuuden tukeminen tarvitsee uudella tavalla toimivat palvelut ja palveluverkoston. (Perhe-hanke 2005, 12.)

Yhteiskunnassamme pitäisi arvostaa vanhemmuutta ja vanhempien kasvatustyötä nykyistä enemmän sekä korostaa aikuisten merkitystä lapsen ja nuoren elämässä. Kasvatuksen turvaaminen on lasten ja nuorten kasvuympäristön haaste joka koskee meitä kaikkia. Se on erityinen haaste kaikille niille tahoille, jotka ovat osana lasten ja nuorten kasvatuksessa ja heidän päivittäisessä arjessaan. Lasten ja nuorten jokapäiväisen arjen tavallisia toimintaympäristöjä, joihin valtaosa lapsista ja heidän vanhemmistaan osallistuu, ovat äitiys- ja lastenneuvola, lasten päivähoito ja esiopetuksen varhaiskasvatus ja koulutyö. Yhteistä vastuuta lapsista ja nuorista tulee vahvistaa koko yhteiskunnan voimin. (Perhe-hanke 2005, 12.)

3.4 Perhepalveluiden tarve

Perhepalvelujen kehittämisen painopiste on perustyön kehittämisessä. Tavoitteena on, että perustyön ja peruspalvelujen sisälle syntyvät uusia yhteistyörakenteita, joilla voidaan edistää lasten, nuorten ja koko perheen hyvinvointia. Peruspalvelut ovat niitä perhepalveluita, joita jokainen lapsi ja kaikki perheet tavallisesti käyttävät. Tutuimpia näistä ovat äitiys- ja lastenneuvola, päivähoito, esiopetus ja koulu. Tästä johtuen nämä palvelut ovat avainasemassa ennaltaehkäisevän työn, vanhemmuuden ja kasvatuksellisen tuen vahvistajina. (Kekkonen 2009, 169.)

Perhepalveluissa tarvitaan nykyistä enemmän tilaa perheiden itse esille ottamille asioille, kasvatuskysymyksille, arjen huolille ja keskustelulle. Ongelmia korostavan ajattelutavan sijaan on pyrittävä perheiden omia voimavaroja korostavaan tasavertaiseen kumppanuuteen. Tasavertaisessa kumppanuudessa jokaisen asiantuntijuus on käytössä, mikä vahvistaa myös mahdollisten ongelmien varhaista ja kattavampaa tunnistamista. (Perhe-hanke 2005, 14–15.)

Suuri osa perheiden ongelmista voidaan ehkäistä ennalta. Yhteistyön haasteena perheiden ja ammatillisten toimijoiden ovat yleensä lapsen tai perheen elämän tavalliset muutoskohdat kuten esimerkiksi lapsen syntymä, ensimmäinen päivähoitopaikka tai koulun aloitus. Tavoitteeksi on asetettu, että löydettäisiin ennaltaehkäisevään työhön uusia perheitä palvelevia vaihtoehtoisia ratkaisuja vanhemmuuden, kasvatuksellisen tuen, parisuhteessa kasvamisen, perheiden neuvonnan sekä tarvittaessa varhaisen puuttumisen ja avun saannin varmistamiseksi. Lisäämällä tietoa käytettävissä olevista palveluista, madallamme samalla perheiden kynnystä ottaa yhteyttä avunpiiriin, sen lisäksi tuttu työntekijä kasvattaisi luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. (Perhe-hanke 2005, 13.)

Perhepalvelujen työstämisessä tärkeimpiä toimia ovat ennaltaehkäisevien palvelurakenteiden, työtapojen ja työmenetelmien käyttöön ottaminen ja kehittäminen. Peruspalvelujen ja työn kehittämiseen liittyy saumattomasti toimiva yhteistyö erityistason palvelujen kanssa. Perheitä voidaan tukea ja auttaa myös perustyön keinoin tekemällä laadukasta perustyötä. (Kekkonen 2009, 170.)

4 PERHEPALVELUIDEN KEHITTÄMISHANKKEITA

4.1 Paras-hanke

Suomessa kunnat ovat hajanaisia ja pieniä sekä niiltä puuttuu pääosin yhteneväiset tekijät kunta- ja palvelurakenteista. Tästä johtuen valtioneuvosto käynnisti keväällä 2005 Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Hankkeen tarkoituksena on vastata tulevaisuuden haasteisiin, joita kunnat tulevat kohtaamaan. Näitä haasteita ovat muun muassa julkisen talouden tasapainovaatimukset globalisoituvassa toimintaympäristössä, kiristynvä kuntatalous ja palvelujen laaja järjestämisvastuu. Haas-

teena nähdään myös väestön ikääntyminen, joka on kasvattanut palvelutarvetta erityisesti hoiva- ja hoitoalalla. Suomalaisen väestön vanhenemisen ohella lasten ja nuorten määrä vähenee ja sitä kautta tarve esi- ja perusopetukseen sekä myöhemmin lukio- ja ammatilliseen opetukseen pienenee. Nämä em. muutokset vaativat uutta osaamista kuntapalveluiden tuotantotapoihin ja -malleihin. (Pöyhönen & Koski 2008, 21.)

Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (169/2007) tuli voimaan 23.2.2007. Lain tarkoituksena on ohjata hanketta vahvistamaan kunta- ja palvelurakennetta. Tavoitteena on löytää eheä ja mahdollisimman hyvin toimiva kuntarakenne, joka palvelisi kaikkia tarvitsijoita. Laki myös velvoittaa koko maata kehittämään laadukkaita palveluita, jotka ovat asiakkaiden saatavilla. Palvelurakenteen on oltava kattava ja taloudellinen ja sen on mahdollistettava voimavarojen tehokas käyttö. (Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 169/2007.)

Laissa on määritelty tarkasti mitä asioita on huomioitava suunnitteluja ja toteutuksia tehdessä seuraavasti: ”1) palvelujen saatavuus, laatu ja rahoitus maan kaikissa osissa; 2) perusoikeudet ja yhdenvertaisuus palvelujen saamisessa; 3) kunnan asukkaiden itsehallinnon toimintaedellytykset; 4) kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet; 5) suomen- ja ruotsinkielisen väestön oikeudet käyttää omaa kieltään ja saada palveluja tällä kielellä; sekä 6) saamelaisten kielelliset oikeudet samoin kuin saamelaisten oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriin sekä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto heidän kotiseutualueellaan.” (Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 169/2007.)

Kaikki kunnat jättivät 31.8.2007 mennessä valtioneuvostolle puitelain edellyttämät suunnitelmat rakenteiden uudistamisesta ja palvelujen järjestämisestä. Lisäksi kaupunkiseudut laativat suunnitelmat seudullisen yhteistyön lisäämisestä. Tästä eteenpäin suunnitelmia on aloitettu toteuttamaan vaiheittain. Tarkoituksena on, että uudistustyö etenee rauhallisesti ja vaiheittain kunnissa. Määränpäinä on kehittää väestön tarpeita vastaavat, laadukkaat ja saatavilla olevat peruspalvelut taloudellisesti kestäväällä tavalla lähivuosikymmeniksi. (Kunta- ja palvelurakennemuutos, 2009.)

Suuri osa palveluiden kehittämiskohteista ovat sosiaali- ja terveystaloudissa. Kuntien lähtötilanne sosiaali- ja terveystaloudissa uudistamisessa on hyvin erilainen. Tämä johtuu mm. maantieteellisestä sijainnista, asukasmäärästä, aikaisemmista hallinnollis-

sista ratkaisuista ja saatavilla olevista palvelutuotannon vaihtoehtoista. Puitelaki asettaa kuitenkin kaikille kunnille samat vähimmäistavoitteet, jotta palvelurakenne saataisiin yhteneväiseksi kaikissa kunnissa ja kehitys ei tapahtuisi eriytyväksi jokaisessa kunnassa. (Kunta- ja palvelurakennemuutos, 2009.)

Kuntaliitto tiedotti 15.9.2010 artikkelissaan Kunnat muuttavat sosiaali- ja terveystalouden rakennetta hallitusti, että asiakaslähtöisyyden tavoittelu ja organisaatioiden rajat ylittävät sosiaali- ja terveystaloudet ovat selvin muutos kuntien toiminnassa Paras-hankkeen aikana vuosina 2006 – 2009. Uudistuksen alkuvaiheessa etenkin sosiaalipalveluiden työntekijät pelkäsivät palveluiden ja aiemman yhteistyön hajoamista. Suurin huolenaihe kyseisessä artikkelissa oli palveluiden erilainen kehitys kunnissa. Vaikka kehitystä ohjaavat lait ovat ohjaamassa toimintaa, se ei silti kattavasti näy toiminnassa. Professori Vuokko Niiranen Itä-Suomen yliopistosta kertoo artikkelissa erityisesti lasten ja lapsiperheiden palveluiden kehittyneen asiakkaita palvelemaan ja toimivampaan suuntaan. Uuden tilanteen esimerkiksi valtion ja kuntien suhteeseen tuo kuitenkin se, että eri ministeriöiden ohjaus ei aina tunnista kuntien uusia, ammatti- ja sektorirajat ylittäviä toimintatapoja. (Kuntaliitto, 2010.)

4.2 Tykes-hanke

Työelämän kehittämisohjelma Tykes tukee työpaikkojen hankkeita, joissa johto ja henkilöstö etsivät ja kehittävät yhdessä toimintatapojaan, asiantuntijaverkostoja hyväksi käyttäen. Kukin työpaikka tuntee itse parhaiten oman tilanteensa, omat tarpeensa ja tavoitteensa. Oikean tiedon ja asiantuntijoiden avulla kehittämisen tarpeet ja mahdollisuudet selkiytyvät: voidaan käynnistää hanke, jonka tuloksista on yritykselle tai yhteisölle konkreettista hyötyä. (Työ- ja elinkeinoministeriö.)

Tykes-ohjelman tavoitteena on kehittää suomalaisia työpaikkoja niin, että tuottavuus ja työhyvinvointi lisääntyvät samanaikaisesti. Lisäksi Tykes-ohjelman on tarkoitus edistää vuorovaikutteista oppimista luomalla työpaikkojen ja kehittämisen asiantuntijoiden välille areenoita tiedon ja kokemusten vaihtamista varten. Tärkeässä osassa ovat myös työelämän tutkijoiden ja kehittäjien osaamisen vahvistaminen ja uuden tiedon ja osaamisen välittämistä tutkimus- ja kehittämissuhteiden sekä oppilaitosten kautta eteenpäin. Haasteena on luoda eri sidosryhmien välille uudenlaisia vuorovaikutuksen muotoja sekä nostaa työelämäkysymyksiä julkisen huomion ja keskustelun kohteeksi. Ohjelman tavoitteena on käynnistää 1000 kehittämisprojektia, joihin osal-

listuu 250 000 työntekijää. Ohjelman erityistavoitteena on lisätä pk-yritysten ja kasvuhakuisten yritysten kehittämistä. Tykes tukee johdon ja henkilöstön yhteistoimintaan perustuvaa työorganisaatioiden tutkimusavusteista kehittämistä, jolla edistetään laadullisesti kestävästä tuottavuuskasvua suomalaisilla työpaikoilla. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2010.)

4.3 KASTE-hanke

Suomessa varhainen puuttuminen on keskeisesti esillä muun muassa uudessa hallitusohjelmassa Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (KASTE) 2008-2011. Kaste-hanke on valtioneuvoston vahvistama ohjelma, jossa on tarkoitus kehittää toimenpiteitä ja tavoitteita sosiaali- ja terveydenhuollon parantamiseksi. Ohjelmassa on nostettu esiin konkreettisia tavoitteita, joita kunnat voivat suunnata kehittämistoimintaansa. Ohjelmassa on päätavoitteita, jotka kohdistuvat kuntalaisiin. Tavoitteena on kuntalaisten osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen väheneminen sekä hyvinvoinnin ja terveyden lisääntyminen sekä niiden erojen kaventuminen kuntalaisten välillä. Tavoitteena on myös palveluiden laadun ja vaikuttavuuden sekä saatavuuden paraneminen. Pääasiassa pyritään pienentämään alueellisia eroja. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008–2011.)

Näihin tavoitteisiin pyritään ehkäisemällä ongelmia ja puuttamalla niihin mahdollisimman varhain. Myös henkilöstön osaaminen ja riittävyys ovat tärkeitä osatekijöitä. Kaste-ohjelman kautta pyritään myös luomaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteneväiset palvelukokonaisuudet ja hyvät toimintamallit. Ohjelmassa on 39 toimenpidettä, joiden toteuttamiseen osallistuvat valtio, kunnat, kuntayhtymät ja järjestöt. Indikaattorit seuraavat tavoitteiden toteutumista. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008–2011.)

Toimenpiteitä on useita ja niihin jokaiseen on erikseen suunniteltu keinot ja toimenpiteet. Seuraavaksi esittelemme toimenpiteitä Kaste-ohjelman valtakunnallisesta toimenpanosuunnitelmasta vuosille 2008–2011, joissa mainitaan oleellisesti lapsiperheet.” (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008–2011.):

”**Toimenpide 6:** Nostetaan varhaisen puuttumisen ote osaksi koko kunnan päätöksentekoa. Kehitetään erilaisia avoimen osallistumisen muotoja, joilla vanhemmat, lapset ja nuoret sekä asiakkaat ja läheiset tulevat aiempaa varhemmin mukaan varhaisen puuttumisen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Levitetään tietoa varhaisen puuttumisen malleista kuntien käyttöön. Levitetään niitä hyviä malleja, joissa varhaisen puuttumisen työote on nostettu koko kunnan päätöksenteon tasolle. Jatketaan varhaisen puuttumisen vaikuttavuuteen kohdistuvaa tutkimusta ja tuetaan kuntia luomaan ja ottamaan käytäntöön vaikuttavuuden jatkuvan arvioinnin menetelmiä. Tuetaan järjestöjen ja kuntien yhteistyötä siten, että syntyy uusia varhaisen puuttumisen malleja (THL:n, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja RAY:n yhteistyönä).”

”**Toimenpide 7:** Uudistetaan lasten ja nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena siten, että perustasolla kehitetään ja nivotaan yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen (kuten terveys-, sosiaali-, nuorisoi-, sivistys- ja poliisitoimi), erityispalveluja (kuten lastenpsykiatria, lastensuojelu ja kasvatus- ja perheneuvolat) kehitetään tukemaan peruspalveluja erilaisilla toimintavaihtoehtojilla, tuodaan palvelut suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin (koti, päivähoito, koulu, vapaa-ajan toiminta) ja puretaan laitoseskeisyyttä. Kehitetään uudenlaisia palvelujen kokonaismalleja ja levitetään työtä asteittain koko maahan (STM:n ja THL:n johdolla).”

”**Toimenpide 8:** Lastensuojelun järjestämistä ja kehittämistä koskevaa kansallista ohjausta vahvistetaan. Viedään käytäntöön vuoden 2008 alusta voimaan tullut uusi lastensuojelulaki järjestämällä kunnille koulutusta ja muuta valtakunnallista ohjausta (THL:n johdolla).”

Tässä kansallisessa ohjelmassa painotetaan lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta sekä työntekijöiden ja perheiden välistä varhaista avointa yhteistyötä. Haasteena on rakentaa asiakkaan kannalta aidosti yhtenäinen palvelukokonaisuus. Nykyisellään lapsiperheiden palvelut eivät kykene kaikilta osin vastaamaan tarpeeseen. Tarkoituksena Kaste-hankkeessa on koota lapsiperheiden palveluista yhteneväinen ja mutkaton kokonaisuus, joka olisi helposti saatavilla. Nykyisellään palvelut ovat hajanaisia eri sektoreilla. Toimenpiteitä asian edistämiseksi on käynnistetty toimintavaihtoehtojilla, jotta kaikki erityispalvelutkin saataisiin lapsiperheiden ulottuville peruspalveluiden yhteyteen. Tarkoituksena on kehittää ja pilotoida uudenlaista palveluiden kokonais-

mallia yhdellä alueella ja levittää mallia asteittain koko maahan.).” (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008–2011.)

4.4 Kehittämishankkeita Mikkelissä

Paras-hankkeen myötä lakiin on määritelty ja erikseen lueteltu uudistamiskeinoja tietyille kaupungeille. Laissa määriteltyjen kaupunkien tulee tehdä suunnitelma siitä, miten maankäyttö, asuminen ja liikenne yhteen sovitetaan sekä palveluiden käyttöä tehostetaan kuntarajoja ylittäen. (Laki kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta 169/2007.) Mikkelissä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että Mikkelin seudulla näitä asioita tutkitaan Mikkelin, Ristiinan ja Hirvensalmen kunnan kesken. Painopisteenä pidetään alueiden yhteisen vetovoiman lisäämistä hyödyntämällä kuntakeskuksia sekä hyviä liikenneyhteyksiä. (Paras-hanke Mikkelin seudulla, 2007.)

Mikkelissä Paras-hanke näkyy suurimmalta osin sosiaali- ja terveystalouden kehittämisenä. Lähtökohdaksi on määritelty hyvinvoinnin, terveyden ja sosiaalisen turvallisuuden lisäämistä. Sosiaali- ja terveystaloudet Mikkelin seudun kunnille on suunnitella järjestää toteuttaen tietynlaisia palvelujärjestelmää. Palvelujärjestelmässä on tarkoituksena huomioida seuraavat asiat: ”Yhteistoiminta-alueen organisoimisen vaihtoehdot ovat vastuukuntamalli tai piirimalli, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen eriytetään, sosiaali- ja terveystaloudet ovat kokonaisuus, väestölähtöiset palveluprosessit järjestetään soveltamalla elämäntaloudellisia. (Mikkelin seutu /PARAS – hanke, 2007.)

Mikkelin Tykes-kehittämistyöllä haluttiin parantaa palvelurakennetta ensisijaisesti sosiaali- ja terveystaloudessa, ja sitä kautta myös koko kaupungin organisaatiossa. Tykes – hankekokonaisuuteen liittyi yksitoista alahanketta. Koko projektin projektipäällikkönä toimi Annaleena Rita Aspectum Publicista. Hankekokonaisuutta koordinoi ohjausryhmä, jona toimii kaupungin yhteistyötoimikunta. Kaupunkitason koordinoimista vastasi kehitysryhmä Matti Laitsaari, Soile Kuitunen ja Heikki Siira. (LIITE 1.)

Hankkeista yksi oli Lapsiperheiden tukipalveluiden Löytö lapsen parhaaksi – hanke. Kehittämisen johtotähtenä oli, että yhdessä tekemällä saamme aikaan enemmän ja löydämme uusia toimintamalleja lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. Tämän hankkeen kehittämisspäällikkönä toimi Lapsiperheiden tulosalueen ma. esimies Johanna

Will-Orava. Kehitystyö tapahtui pääasiassa kehitysprosessien ryhmien kuudessa työpajassa, jotka kokoontuivat vuoden 2009 aikana. (LIITE 1.)

Hankkeen aikana otettiin uudelleen käyttöön sosiaalitoimen virka-ajan päivystys, pohdittiin moniammatillisen työskentelyn selkeyttämistä asiakkaan parhaaksi sekä ideoitiin aivan uudenlaisia yhteistyöavauksia mm. kulttuuritoimen kanssa. Henkilökunnan sisäisen tiedottamisen lisäämiseksi päätettiin toteuttaa tapahtuma, jossa toimijat esittäytyisivät toisilleen. Päivä linkittyi Kulttuuritoimen Mikaelissa järjestämiin harrastemessuihin syyskuussa 2010. Lisäksi työstettiin intensiivisen ja nopean tuen moniammatillista työskentelymallia Lapsiperheiden tukiyksikköön ja pohdittiin mahdollisuuksia elvyttää lapsiperheiden kotipalvelu. Kotipalveluasiaan yhtenä ratkaisuna nähtiin palveluseteli. Lapsiperheiden palvelutietouden lisäämiseksi lähdettiin lisäksi kehittämään nettitietopalvelua perheille. Tietopalvelu sai nimekseen Perhenetti. Kehitetyt sivut löytyvät osoitteesta www.mikkeli.fi/perhenetti. (LIITE 1.)

Lapsiperheiden palvelut Mikkelissä ovat mukana LapsiKaste – hankkeen kehittämissä, joka on kiinteä osa lapsiperhepalveluiden toimijoiden työtä. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010.) Kaste-hanke koko Etelä-Savossa kattaa toiminta-ajatukseltaan lasten ja perheiden kohdalla useita toimenpiteitä. Sen suunnitelmana on, että lapset, nuoret ja perheet saavat suunnitelmallista, oikea-aikaista ja asiantuntevaa palvelua, jonka avulla heidän hyvinvointinsa Etelä-Savossa lisääntyy. Kaste-hanke painottaa kehittämistään Etelä-Savossa ennaltaehkäisevään työhön, sijaishuollossa olevien lasten mielenterveyspalveluihin, kehittyvään sijaishuoltoon ja sijaishuolto-pankkiin. Odotettua on että tuloksia näkyisi lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämässä, joka konkreettisesti näkyisi käyttöön otetuissa ennalta ehkäisevissä, varhaisen tuen ja puuttumisen toimintamalleissa. Lisäksi odotetaan kuntien uudistuvissa palvelurakenteissa huomioitavan erityisesti lapsen, nuoren ja perheen hyvinvointia, osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tärkeää on myös, että lapsia, nuoria ja perheitä työssään kohtaavan henkilöstön ja toimijoiden osaaminen on vahvistunut hankkeen myötä sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipalveluihin on laadittu suunnitelma pysyvästä, maakunnallisesta kehittämisrakenteesta. Tuloksia saavutetaan suunnitelman avulla, joissa toteutetaan ja on aloitettu jo toteuttamaan toimenpiteitä työtavoin, joita ovat mm. kehittämistyö, työkokoukset, koulutukset, työpajat, konsultaatiot, työparityö, tutkimus- ja harjoitteluyhteistyö, koordinointi ja tiedottaminen. Työtapoja toteutetaan yhteistyössä kuntien, järjestöjen, oppilaitosten sekä muiden lap-

sia ja nuoria kohtaavien tahojen kanssa. (Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke Itä- ja Keski-Suomessa 2008 – 2010.)

Kaste-kehittämistyön katselmuksessa Mikkelissä oli kirjattu ylös tuloksia, joita oli saatu vuoden 2009 aikana. Tuloksia oli syntynyt seuraavasti;

”Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien laatiminen käynnistynyt Mikkelin seudulla. Osaamista on vahvistettu järjestämällä koulutuksia hankehenkilöstön voimin: huolen puheeksi ottaminen ja varhainen puuttuminen, yhteistyöverkoston työn kehittäminen sekä sijaishuollon toimijoiden koulutuspäivät. Kuntakäyntejä on tehty kaikkiin maakunnan kuntiin ja niiden pohjalta sovittu kuntakohtaisista jatkotoimenpiteistä. Sijaishuoltoon resurssikeskuksen tietorekisteriä varten on hankittu atk-sovellus, johon kerätään tiedot maakunnan alueella olevista sijaishuoltopaikoista. Osallistuttu valtakunnalliseen perhehoidon rekrytointikampanjaan Etelä-Savon alueella. Lasten ja nuorten psykiatrisen kuntoutusmallin koulutus käynnistetty.” (Kaste-kehittämistyön katselmuksessa Mikkelissä.)

5 PERHEIDEN PALVELUT MIKKELISSÄ

5.1 Elämäkaariorganisaatio

Mikkelin kaupungin sosiaali- ja terveystoimen elämäkaariorganisaatio jakautuu lapsiperheiden, aikuisten ja vanhusten palveluihin. Näitä kutsutaan myös nimellä tulosyksikkö. Nämä palvelut sisältävät erilliset sosiaali- ja terveyspalvelut, jotka jakautuvat vielä perusterveydenhuollon palveluihin ja erikoissairaanhoidon, josta Mikkelin seudulla vastaa pääsääntöisesti Etelä-Savon sairaanhoitopiiri. (Elämäkaariorganisaatio 2011.)

Lapsiperheiden palveluihin kuuluvat päivähoito, terveysneuvonta ja lapsiperheidentuokiosyksikkö. Päivähoito voi tapahtua yksityisessä tai kunnallisessa perhepäivähoidossa, ryhmäperhepäivähoidossa tai päiväkodissa. Päivähoidon piiriin kuuluu myös esiopetus. Lisäksi päivähoitoon palveluita ovat leikkitoiminta, erityispäivähoito ja kodinhoitotuki. (Elämäkaariorganisaatio 2011.)

Terveysneuvonta sisältää lasten-, äitiys- ja perhesuunnitteluneuvolan, lisäksi perheyön ja joukkotutkimukset sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon. (Elämänkaariorganisaatio 2011.)

Lasten- ja nuorten kehityksentukiyksikköön kuuluvat lastensuojeluun liittyvät asiat, elatus- ja isyysturva sekä lasten- ja nuorten kehityksen tukiyksikkö, jossa työskentelee psykologi sekä puheterapeutteja. (Elämänkaariorganisaatio 2011.)

5.2 Lapsiperhepalveluiden suunnitelma

Mikkelin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi elää jatkuvassa muutoksessa ja kehittämistyötä tehdään jokaisella tulosalueella. Useiden kehittämishankkeiden tavoite on, että kaupunkilaiset saavat asiakas- / käyttäjälähtöisiä, tarkoituksenmukaisia ja vaikuttavia palveluja entistäkin kustannustehokkaammin tuotettuna. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 22). Lapsiperheiden palveluiden tulosalueen tehtävänä on tukea ja edistää lasten ja lapsiperheiden terveyttä ja hyvinvointia ja turvata heille riittävät ja oikein kohdentuvat sosiaali- ja terveystoimen palvelut. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 2.)

Talouden huono tilanne ja epävarmuus tulevasta kehityksestä asettavat haasteita sosiaali- ja terveystoimen palvelujärjestelmälle. Sosiaali- ja terveystoimen palvelut ovat osa kansalaisten tukijärjestelmää, jonka tulee taata kansalaisten oikeuksien mukaiset palvelut. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, ennaltaehkäisevä työ ja itsehoitomahdollisuuksien edistäminen vahvistuvat osana palvelujärjestelmää. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 22)

Lapsiperhepalveluissa ennaltaehkäisyä ja varhaisen tuen työtettä sekä vanhemmuuden tukea vahvistetaan ja osallisuutta ja palveluita kehitetään. Kehitetään edelleen kehitystä tukevia, ongelmia ja häiriöitä ehkäiseviä ja korjaavia palveluita ja prosesseja yli sektorirajojen. Erityispalveluita kehitetään myös tukemaan peruspalveluita. Lapsiperheiden tarpeista nousevia uusia toimintamuotoja toteutetaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Samoin riittäviä, räätälöityjä ja oikea-aikaisia varhaisen tuen palveluita järjestetään lapsiperheille. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 2.)

Terveysneuvonnassa valmistaudutaan ja suunnitellaan toimintaa vastamaan asetusta neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta. Päivähoitopalveluissa vietään eteenpäin rakennemuutosta päivähoitohenkilöstön suunnitelman mukaisesti. Päivähoidossa vahvistetaan edelleen kasvatuskumppanuutta. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 2.)

Varhaiskasvatuksen / päivähoidon hallinnon organisointi selvitetään yhteistyössä sivistystoimen kanssa. Vastaanottoyksikön, seudullisen sosiaalipäivystyksen ja nuorten tuetun asumisen sekä sijaishuoltopankin kokonaisuuden järjestäminen sekä lastenkoti Pelloksen toiminta vastaamaan seudullisen sosiaali- ja terveystoimen tarpeita selvitetään. Perhehoitoa kehitetään edelleen. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 2.)

Tavoitteena on, että palveluohjausta vahvistetaan ja sitä kautta varmistetaan, että asiakaslähtöisyys toteutuu. Asiakas saa tarpeisiinsa nähden riittävät palvelut ja avopalvelujen ensisijaisuus toteutuu. (Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010, 22.)

5.3 Kolmas sektori ja seurakunta

Kolmas sektori ja seurakunnat tuottava kunnille palveluita tai toimivat itsenäisinä toimijoina hyvinvointi palveluiden tuottajina. Kolmannella sektorilla tarkoitetaan pääsääntöisesti järjestöjä, säätiöitä ja uusosuustoimintaa. Suomessa kolmannen sektorin toiminta perustuu muita Euroopan maita enemmän vapaaehtoistoimintaan ja lisäksi se on kaikille avointa. Kolmannen sektorin toiminta on järjestäytynyttä ja se toimii olemassa olevien lakien puitteissa. Kolmannen sektorin palvelut täydentävät kuntien tarjoamia palveluita sillä Suomessa kunnilla on lain mukaan velvollisuus järjestää sosiaalipalvelut. Kunta voi myös halutessaan ulkoistaa, eli osaa palveluita kolmannelta sektorilta. (Pihlaja 2010, 36–37.)

Mikkelissä toimii paljon kolmannen sektorin palveluiden tuottajia. Valitsimme oppaaseen meidän mielestä tärkeimmät toimijat, joita ovat: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Porstua Ry ja Pelastakaa lapset Ry.

Seurakunnat järjestävät lapsiperheille monenlaista toimintaa perheille. Lapsille seurakunta tarjoaa erilaisia aktiviteetteja: päiväkerhoja, perhekerhoja johon myös vanhem-

mat voivat tulla sekä pyhäkoulu. Perhekahviloissa voi saada vertaistukea ja toimintaa arkeen tai jos kaipaa hiljentymistä, voi mennä perhemessuun. Kouluikäiset seurakunnat tarjoavat aamu- ja iltapäivätoimintaa, partio ja kerhoja joiden valikoima on laaja esimerkiksi kokki-, sähkö- ja askartelukerho. Perheasianneuvottelu keskuksat ovat evankelisluterilaisen kirkon ylläpitämiä, ennaltaehkäisevää työtä tekeviä instituutioita. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2011.)

Suomen evankelisluterilaisen kirkon strategioissa painotetaan perheiden ja muiden yhteisöjen tukemista, eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamista. Tavoitteena on vaikuttaa yhteiskuntaa siten, että vastuu ja osallisuus jakautuisivat myös yhteisöille. (Jääskeläinen 2006, 94.)

6 ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ

Hyvinvointi on tärkeintä lasten ja perheiden arjessa. Sen ylläpitämiseen tarvitsee vankan perustan. Verkostot ja turvallinen ympäristö ovat tukena perheille lasten kasvatuksessa. Perheitä auttavat selviytymään yhteiskunnan tuki ja kolmannen sektorin järjestämä toiminta. Ennaltaehkäisevä työ on parhaimmillaan varhaista avointa yhteistyötä ja se on kaikkien hyvinvoinnin perusta. Etenkin lapset ovat herkkiä vaikutuksille niin positiivisille kuin negatiivisillekin. Ennakoimisella voidaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin pitkäjänteisesti. (Haapio ym. 2009, 41.)

6.1 Varhainen tuki

Varhaista tukea saa mm. avoimen palvelun paikoista joihin vanhempi/vanhemmat menevät yhdessä lapsen kanssa. Lapsiperheiden varhaisella tuella tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten, nuorten ja perheiden ongelmia mahdollisimman varhain. Tarkoituksena on löytää perheen omat voimavarat edetä ongelmassa ennen kuin ongelmat ovat liian pitkällä. Tuella pyritään edistämään perheen arjessa selviytymistä sekä lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, 2008.)

Lasten peruspalveluilla esimerkiksi neuvolalla ja päivähoidolla on suuri merkitys lapsille ja perheille. Näillä organisaatioilla on parhaat näkymät perheiden arkeen. Perheil-

le suunnatut palvelut ovat avainasemassa vanhemmuuden ongelmien ennaltaehkäisyssä ja varhaisessa tukemisessa. (Kekkonen, 2006, 3.) Näin ollen mahdollisimman monen perheen saaminen palveluiden äärelle mahdollistaisi ennaltaehkäisevän työn onnistumisen, koska työntekijöillä olisi mahdollisuus tavata perheitä palveluiden yhteydessä.

6.2 Varhainen puuttuminen

Varhainen puuttuminen ymmärretään osallisuuden ja avoimuuden yhteistoimintana, jossa otetaan vastuu omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. Varhainen puuttuminen ymmärretään kuitenkin monella eri tavalla. Kansainvälisesti sillä tarkoitetaan usein lasten ja nuorten varhaista auttamista ja rajoittamista ennaltaehkäistäksemme syrjäytymistä. Suomessa varhainen puuttuminen nähdään lasten ja nuorten lisäksi suuntautuvan myös perheisiin. Varhainen puuttuminen on tunnistamista ja oikeiden tukitoimien järjestämistä tarpeeksi ajoissa. Tarkoituksena on huolien varhainen puheeksiottaminen ja niiden esiin tuominen hyvässä hengessä tavoitteena onnistunut yhteistyö. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 186)

Uudessa hallitusohjelmassa, Sosiaali- ja terveystieteiden kansallisessa kehittämissuunnitelmassa Kaste, painotetaan muun muassa varhaista puuttumista. Kaste hankkeessa on esillä osallisuus sekä avoin yhteistyö. Nämä ovat osana onnistunutta varhaista puuttumista ja johtavat onnistuneeseen tuen antamiseen. Varhainen puuttuminen ei ole vain riskiryhmiin kohdistuvaa toimintaa. Se on ennaltaehkäisevää työtä ja sillä koetaan saavuttaa riskitön tulevaisuus. Tarkoituksenmukaista on molemminpuolinen aito osallisuus ja sektorirajat ylittävä yhteistyö. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 187.)

Huolen syntyessä siitä tulee keskustella ajoissa. Asioihin puuttuminen on jo itsessään lupaus työntekijältä, että apua on tulossa. Varhaisessa puuttumisessa on keskeistä se, että asiat hoidetaan yhteistyössä. Asiakasta itseään innoitetaan löytämään ratkaisu pulmaan ja motivoidaan jatkamaan löytääkseen itse oikeat ratkaisut. Puuttumisella ja puheeksi ottamisella mahdollistetaan yhteistyön jatkuminen. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 190.)

6.3 Ennaltaehkäisevätyö Mikkelissä

Mikkelin kaupungin Lapsiperheiden palveluissa on kehitetty moniammatillisesti varhaista puheeksiottamista ja tuen antamista lasten, nuorten ja lapsiperheiden psyykkisissä ja sosiaalisissa pulmatilanteissa. Kaupungissamme toimii moniammatillinen Varpu-työryhmä sekä työntekijöitä alueilta kokoavia alue -Varpuja. Varhaista puheeksiottoa tukemaan on kehitetty muun muassa Varhaisen tuen käsikirja. Kehittämistyö sai alkunsa Stakesin ja Lastensuojelun keskusliiton koordinoimasta valtakunnallisesta varhaisen puuttumisen hankkeesta (vuosina 2001–2004). (Perhenetti.)

6.3.1 Varpu-työryhmä

Mikkelin lapsiperheiden palveluissa toimii moniammatillinen, kaiken varhaisen tuen kokoava Varpu – työryhmä sekä tämän lisäksi moniammatillisia alue -Varpuja. Työryhmissä on edustettuna päivähoito, sosiaalitoimi, perhetyö, lasten- ja nuorten kehityksen tukiyksikkö, neuvola sekä lapset ja perheet KASTE – hanke. Työryhmä muun muassa seuraa varhaisen puheeksioton kehittymistä Mikkelissä, räätälöi koulutuksia sekä kehittää varhaista puheeksiottoa edelleen. (Varpu.)

Varpu-verkosto edistää varhaisen puuttumisen toimintaa, jossa puuttuminen ymmärretään ennen kaikkea puuttumisena omaan huoleen. Omien huolten ei anneta kasvaa, vaan niiden huojentamiseksi huolet otetaan kunnioittavasti esiin ja ryhdytään vuoropuheluun ja yhteistyöhön niiden kanssa, joita asia koskee. Olennaista on avun ja tuen pyytäminen omaan toimintaan ja oman toiminnan muuntelu. Varhainen puuttuminen on varhaista vastuunottamista omasta toiminnasta toisten tukemiseksi. (Varpu.)

6.3.2 Varhaisen tuen käsikirja

Vuonna 2009 valmistui varhaisen puuttumisen työryhmän toimesta lapsiperheiden kanssa toimivien työn tueksi Varhaisen puheeksioton käsikirja. Käsikirjan tarkoituksena on tukea ja auttaa Mikkelin kaupungin sosiaali- ja terveystalveluissa lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä henkilöitä. Käsikirja kannustaa työntekijöitä toimimaan lapsien ja perheiden kanssa pulmatilanteissa jo varhaisessa vaiheessa. Se antaa rohkaisua puuttua ongelmiin ajoissa ja ottamaan ne puheeksi suoraan asianomaisten

kanssa. Tämä kehittämistyö sai alkunsa Stakesin ja Lastensuojelun keskusliiton koor-
dinoimasta valtakunnallisesta varhaisen puuttumisen hankkeesta vuosina 2001–2004.
(Käsikirja varhaiseen tukeen, 2010.)

7 PALVELUOHJAUS

Oppaan luominen perustuu osaksi palveluohjauksen tarpeellisuuteen ja sen kehittämi-
seen. Lapsiperheidenpalveluiden koetaan olevan nykyisin Mikkelin kaupungissa vai-
keasti saavutettavissa ja kaikkia palveluiden tuottajia ei ole selkeästi tiedossa. Oppaan
yhtenä tarkoituksena olisi tuoda palvelut selkeästi esille ja tietoisuuteen kaikille niitä
tarvitseville. Oppaan myötä myös tietoisuus palveluista on kaikkien viranomaisten,
järjestöjen, yksityisen sektorin ym. palveluntuottajien käytössä ja niihin ohjaamisessa
päästään asiakkaan palveluprosessin näkökulmasta palveluiden saumattomuuteen.

7.1 Mitä on palveluohjaus?

Palveluohjausta on Suomessa määritelty mm. seuraavasti: palveluohjaus on ”prosessi,
jonka tarkoituksena on määrittää ihmisten yksilölliset palvelutarpeet ja löytää niiden
kanssa parhaiten yhteensopivat palvelut”. Lisäksi se on ”tapa lieventää palvelujärjes-
telmän hajanaisuutta, yhteen sovittaa eri toimijoiden työtä ja aktivoida omaisia, ystä-
viä ja vapaaehtoisia auttajia”. (Ala-Nikkola, Sipilä, 1996. 16.)

Palveluohjaus on Pietiläisen ja Seppälän (2003, 15) mukaan eräs menetelmä asiakkaan
kanssa tehtävässä työssä. Lisäksi se on menetelmä yhteen sovittaa palveluita. Pietilän
ja Seppälän teoksessa ihanteellisin asetelma olisi pyrkiä tuottamaan ja tarjoamaan asi-
akkaille palveluita niin, että hyödynnetään niitä eri tarjoajilta mahdollisimman moni-
puolisesti. Koetetaan kuitenkin välttää päällekkäisyyksiä ja pitkiä odotusaikoja. Hyöty
on yhteinen asiakkaalle ja palveluntuottajalle.

Pietiläinen ja Seppälä tuovat vahvasti esiin palveluohjauksen päämäärän, joka on luo-
da asiakaslähtöinen työtapa. Asiakaslähtöinen työtapa ohjaa asiakasta kokonaisvaltai-
sesti tilanteen huomioiden oikeiden palveluiden äärelle, jotka vastaavat asiakkaan tuen
tarpeita. Kokonaisvaltaisuudessa huomioidaan mm. voimavarat, elämäntilanne ja elä-
mänhallinta. Tarkoituksena on palveluiden tuottajien näkökulmasta taloudellisuus ja

tarkoituksenmukaisuus asiakkaan oikeanlaisella ohjauksella. (Pietiläinen, Seppälä, 2003. 15.)

Palveluohjaus on siis asiakaslähtöinen ja asiakkaan etua korostava työtapa. Sillä tarkoitetaan sekä asiakastyön menetelmää (case management) että palveluiden yhteensovittamista organisaatioiden tasolla (service coordination). Tässä kokonaisuudessa on olennaista asiakkaan ja työntekijän luottamussuhde ja asiakaslähtöinen työskentelytapa. Yksilökohtaisen palveluohjauksen keskeisin sisältö on neuvonta, koordinointi ja asianajo. Näihin liittyvät kiinteästi palvelujen tarpeen yksilöllinen arviointi, suunnittelu ja voimavarat. (Palveluohjauksen kehittäminen, 2010.)

Palveluohjauksen tehtävänä on ratkaista palvelujärjestelmän yhteistyöongelmia ruohonjuuritasolla yksittäisen asiakkaan elämäntilanteesta ja hänen tarvitsemistaan palveluista lähtien. Tarkoituksenmukaista on myös nimetä asiakkaalle henkilökohtainen vastuuhenkilö, joka tukee asiakasta ja hänen läheisiään oikeiden ja sopivien palvelujen valinnassa. Kaikki on selkeämpää, jos yksi työntekijä pystyy hoitamaan asiaa alusta loppuun. Palveluohjauksessa arvioidaan palvelujen tarve ja tehdään päätökset palveluista mahdollisimman lähellä käyttäjää. Palveluohjaaja seuraa asiakkaan tilanteen kehittymistä yhdessä hänen kanssaan. Näin ollen asiakas itse on niin sanotusti mukana ohjaamassa itseään. Tuki- ja palvelusuunnitelmaan kirjattua palvelukokonaisuutta muutetaan tarvittaessa. (Palveluohjauksen kehittäminen, 2010.)

Palveluohjauksessa on viisi vaihetta. Prosessissa on vaiheina asiakkaiden valikointi, palvelutarpeen arviointi, palveluiden ja tuen suunnittelua sekä järjestäminen, seuranta tai mahdollinen korjaaminen ja lopuksi palveluohjauksen päättäminen. Kaiken tämän toteutumiseksi tarvitaan selkeää yhteistyötä, niin työntekijän ja asiakkaan välillä, kuin yhteistyökumppaneidenkin. On kuitenkin muistettava, että asiakas on aina yhteistyöryhmän jäsen. (Palveluohjauksen kehittäminen, 2010.)

Sosiaaliportti verkkosivustolla on käsitelty palveluohjausta laajasti. Sosiaaliportissa todetaan, että palveluohjauksen tuottamia tuloksia asiakkaan näkökulmasta on tutkittu vähän Suomessa. Yhdysvalloissa tuloksia on tutkittu jonkin verran ja Sosiaaliportissa mainitaankin seuraavanlaisia tuloksia vammaisten asiakkaiden palveluohjauksesta eri tutkimusten mukaan saavutettuna:

”Asiakkaiden kokemukset palveluista ovat parempia kuin aikaisemmin. Perheiden kokemukset ovat myös tulleet paremmiksi. Perheiden taakka palvelujen järjestämisestä on vähentynyt. Palvelujen hankkijoiden kokemukset ovat parantuneet. Asiakkaan toimintakyky, itsenäisyys ja yhteisöllisyys ovat säilyneet tai parantuneet. Asiakkaan terveydentila on pysynyt ennallaan tai parantunut. Palveluohjaus on estänyt negatiivisten seurannaisvaikutusten syntymistä ja palveluohjaus pienentää pitkällä aikavälillä palveluohjauksen asiakkaiden palveluihin käytettävää kokonaissummaa.” (Palveluohjauksen kehittäminen, 2010.)

7.2 Palveluohjauksen ajatus opasta luodessa

Palveluohjaus on kunnan tehtävä. Ensisijaisesti se vastaa asiakkaiden tarpeisiin. Perhekeskeisessä palveluohjauksessa on tärkeää vahvistaa perheiden toimintavoimaa. Tämä olisi mahdollista jos perheet olisivat mahdollisimman hyvin mukana palveluita suunniteltaessa ja järjestämässä. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista, mutta perhekeskeisessä palveluohjauksessa olisi syytä muistaa, että perhe on sosiaalinen instituutio, joka takaa jäsenilleen huolenpitoa. (Pietiläinen, 2003, 26.)

Oppaan tarkoituksena on luoda perheille mahdollisuuksia olla osana palveluita ja käyttää niitä entistä tehokkaammin. Opas mahdollistaa perheiden ohjautuvuuden oikeiden palveluiden ääreen, koska opas sisältää jokaisen palvelun tarjoajan perustiedon ja kuvauksen palvelusta ja asiakaskunnasta. Asiakas itse tai vastaavasti häntä neuvova työntekijä osaa valita asiakkaan tarpeita vastaavan palvelun ja näin ollen asiakas pääsee hyödyntämään palvelua mahdollisimman mutkattomasti ja nopeasti.

Asiakkaan asioiminen ”luukulta toiselle” vähenee. Tämä on palveluohjauksen kannalta yksi tärkeistä määränpäistä, sillä asiakkaan ja hänen perheensä aika on arvokasta. ”Luukutuksen” myötä aiheutuu esim. poissaoloja työstä ja turha asioiminen eri paikoissa vie aikaa perheen yhteisestä ajasta. Lapsen kannalta olisi kuitenkin tärkeää saada vanhemmiltaan kaikki aika mitä on tarjolla. Lisäksi perheen taloudellisuus voi kärsiä työ poissaoloista, joita luukulta toiselle hyppiminen voi aiheuttaa. (Pietiläinen, 2003. 28)

Perheiden hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että palvelut ovat helposti saatavilla. Ohjautuvuus niiden äärelle on mutkatonta huomioiden myös perheiden erilaisuuden. Nykyisin kaiken tiedon löytää melko mutkattomasti Internetistä, mutta on myös huomioita perheet, joilla ei ole Internetiä käytössään. Perinteinen opas on kaikkien ulottuvilla paikoissa, joissa lapsiperheet asioivat. Mm. neuvola on paikka, jossa suuriosa lapsiperheistä asioivat, jossakin vaiheessa elämää ja näin ollen opas tavoittaa heidät sieltä. Perheet, jotka eivät asioi neuvolassa tavoitetaan kouluista, kerhoista, ym. paikoista. Kaupunkiin muuttaneet asukkaat tavoitetaan parhaiten liittämällä opas mukaan kaupungin palveluita ilmoittaessa uusille asukkaille.

8 PERHEPALVELUOPAS

8.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyönämme teimme oppaan lapsiperheiden palveluista Mikkelissä. Työ tehtiin tilaustyönä Mikkelin kaupungin käyttöön yhteistyössä Mikkelin alueen lapsiperheiden palveluiden yhteyshenkilöiden kanssa. Lapsiperheiden palveluiden kartoitus oli osana valtakunnallista Tykes-hanketta, jossa Mikkelin kaupunki on osallisena. Tykes-hanke on työelämän kehittämistä ja sillä pyritään parantamaan palvelurakennetta ensisijaisesti sosiaali- ja terveys toimessa, mutta sitä kautta koko Mikkelin kaupungin organisaatiossa. Hankkeessa on eri kehittämissyörymiä, joista yhtenä on lapsiperheiden tukipalveluiden kehittäminen. Sen tarkoituksena on luoda uusia toimintamalleja lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyväksi. Opas olisi osana tätä kehittämistä.

Mikkelin perhetyön tiimivastaava Heli Hänninen toimii työelämästä opinnäytetyömme ohjaajana ja opas tulee olemaan tiiviissä yhteydessä Perhenettiin, jota Mikkelin kaupunki on luomassa yhtä aikaa oppaan kanssa. Perhenettä on työstämässä moniammatillinen työryhmä, jossa on jokaisesta yksiköstä edustaja luomassa edustamaan yksiköstä tietopakettia julkaistavaksi.

Lähtökohta työlle on tarve kartoittaa ja selkeyttää palvelujärjestelmää, joka ei aina välttämättä ole selkeä edes työntekijöille. Oppaan perustana on, että kaikki Mikkelin alueen perheiden palvelut löytyvät oppaasta ja ovat näin helposti löydettävissä. Tarkoituksena on etsiä aineistoa, jonka perusteella voisimme osoittaa perheiden palvelui-

den tärkeyttä perheiden hyvinvoinnin edistämisessä. Oppaan varsinaisina hyödyn saajina ovat Mikkelin lapsiperheet tai lasta suunnittelevat perheet sekä paikka kunnalle muuttavat perhepalveluita tarvitsevat. Lisäksi opas palvelisi myös lapsiperheiden kanssa työskenteleviä, sillä oppaassa on myös kaupungin palveluiden lisäksi yksityisen ja kolmannen sektorin tarjoamat palvelut. Opas on kätevä perehdyttämisväline esim. uusille työntekijöille, joilla on oltava tietoutta lapsiperheiden palveluista Mikkelin alueella. Opas palvelee myös meitä oppaan tekijöitä kuin myös muita opiskelijoita.

Oppaan tavoitteena on saada perheitä käyttämään heille tarkoitettuja palveluita. Opas selkeyttää palveluverkostoa, joka on usein sekava. Tarkoituksena on myös tavoittaa perheet, joilla ei ole käytössä Internetiä. Paperinen versio on hyvä mahdollisuus päästä lähemmäs kaikkia perheitä, vaikka sähköinen yhteys on nykypäivää.

Lapsiperheidenpalveluista ei ole juurikaan aikaisempia tutkimuksia, mutta tietoa aiheeseen liittyen löytyi jonkin verran. Aineisto koostuu lähinnä Mikkelin kaupungin tilanteesta lapsiperheiden kannalta katsottuna sekä valtakunnallisesta tilanteesta. Perehdyimme osaan valtakunnallisia kehittämishankkeita, jotka koskettavat lapsiperheiden hyvinvointia ja palveluita. Niiden kautta konkretisoituu perheiden palveluiden tarve nykypäivänä ja tätä tukee myös katselmus perheiden tilanteesta nyky-yhteiskunnassa. Perheet tarvitsevat ohjausta ja opas on yhdenlainen väylä ja mahdollisuus lähestyä perheitä.

8.2 Oppaan toteutus

Työskentely eteni vaiheittain. Aluksi kokoonnuimme työryhmänä kartoittamaan Mikkelin lapsiperheiden palveluita. Työryhmä koostui vastuuhenkilöstä, opiskelijoista ja perhepalveluyksiköiden edustajista. Työryhmän tarkoituksena oli pääasiassa olla luomassa perhenettä ja siinä sivussa pohtia oppaaseen tulevia asioita. Työryhmässä kävimme kaikki yhdessä läpi millaisia asioita oppaaseen tulee sekä millaisena opas työntekijöiden näkökulmasta palvelisi asiakasryhmää parhaiten. Työryhmän kokoontuminen mahdollisti meille oppaan tekijöille sen, että meillä oli mahdollista saada tietoa ja näkemystä suoraan asiantuntijoilta oppaan suhteen. Perheiden näkemystä tai tarvetta oppaasta ei kartoitettu. Työstämme olisi tullut liian laaja, jos olisimme kartoittamaan perheiden tarvetta oppaan sisällöstä. Niinpä luotimme omaan näkemykseen sekä

ammattilaisten kokemukseen perheiden tarpeista. Tutustuimme myös muiden kaupunkien oppaiden sisältöön kartoittaaksemme sisällön laajuutta.

8.2.1 Oppaan kokoaminen

Aloitimme materiaalin keräämisen hankkimalla työelämäohjaajaltamme mahdollisimman paljon aineistoa Mikkelin kaupungin perhepalveluita. Tarkoituksena oli luoda kokonaisuus palveluista, jotta hahmottaisimme itse mitä kaikkea lapsiperheiden palvelut kattavat. Seuraavassa vaiheessa etsimme aihetta koskevaa kirjallisuutta, mutta sitä ei lukuisista etsinnöistä huolimatta löytynyt niin paljon kun olisimme halunneet ja tarvinneet. Kirjallisuutta ja materiaalia löysimme paljon Internetistä sekä kirjastosta. Työelämä ohjaajamme auttoi myös materiaalin etsinnässä. Lähteet auttoivat meitä hahmottamaan miten suuresta työstä on kysymys.

Oppaan sisältöä koskevan materiaalin saimme työelämäohjaajaltamme sekä suoraan eri toimijoilta. Yhteydenotot tapahtuivat sähköpostitse sekä puhelimitse. Oppaan ulkoasu oli meille haastava, sillä tilaajan toiveena oli, että opas olisi yhteneväinen perhenetin kanssa. Alussa toteutimme tuota toivetta, mutta pian tajusimme, että se oli todella haastavaa ja näytti sekavalta kokonaisuudelta. Materiaalin valinta oli vaikeaa, koska emme olleet saaneet luotua oppaalle selkeitä raameja. Tutustuimme muiden kaupunkien vastaavanlaisiin oppaisiin ja saimme niiden avulla koottua oman oppaamme hieman selkeämpään muotoon. Ohjaajamme työelämästä totesi tuolloin oppaan ”uudelleen syntyneeksi”.

Teimme selkeät rajat asioista, joita otimme oppaaseen. Tärkeintä mielestämme on, että yhteystiedot ja toiminnan kuvaus on selkeästi esillä kohderyhmälle. Tästä eteenpäin opasta oli helppo luoda ja sen saimme tehtyä nopeasti. Jälkeenpäin olemme pohjineet, että olisimme halunneet enemmän ohjausta oppaan sisällön luomiselle. Koemme kuitenkin oppaan nyt olevan selkeä ja sisältävän ne tiedot, joita oppaan tilaaja Mikkelin kaupunki toivoi sen sisältävän. Oppaassa ei ole rajattu perhettä iän tai muun perusteella. Oppaassa on huomioitu perheiden erilaisuus ja eri-ikäiset lapset. Oppaassa olisi voinut ottaa maahanmuuttajat huomioon paremmin, mutta koemme heitä palvelevan paremmin opas, joka on suunniteltu huomioiden maahanmuuttajien kielierot ym.

8.3 Oppaan rakenne

Aloimme koota opasta ajatuksella, mitä tuleva perhe tarvitsee. Tai mistä aloittaa, kun perhettä perustetaan? Opas alkaa siis kodin etsintä vaiheesta ja etenee siitä loogisesti lapsen saamisen kautta perheen asioihin ja lapsen kehitykseen ja niihin liittyviin palveluihin. Sisällysluettelo on aseteltu kysymysmuotoon, joten se helpottaa oikean palvelun löytämistä. Oppaan käyttäjä voi niin sanotusti esittää kysymyksen oppaalle ja oletettavasti löytää sieltä vastauksen.

Oppaassa ei ole eritelty aihealueittain kunnallisia tai kolmannen sektorin palveluita. Kaikki palvelut ovat saman otsikon alla yhteystietoineen ja asiakkaalla itsellään on oikeus valita palveluntuottajan, jos jollakin palvelulla on erilaisia tuottajia.

Oppaassa on vain puhelinnumerot ja osoitteet. Oppaan tilaajan toive oli, että sähköpostiosoitteet jätetään kokonaan pois.

8.4 Oppaan palaute

Palautetta työn etenemisestä saimme jatkuvasti työelämäohjaajaltamme. Oppaan valmistuttua pohdimme parasta ratkaisua palautteen saamiselle. Parhaan palautteen oppaasta olisi saanut suoraan perheiltä. Meillä ei kuitenkaan tähän ole mahdollisuutta, koska opas painetaan käyttöön myöhemmin. Päädyimme sähköposti kyselyyn ja lähetimme oppaan ja suunnittelemamme palautelomakkeen yhteistyökumppaneille. Lopullisen palautteen saamista vaikeutti myös se, että ohjaajamme työelämästä lopetti äkillisesti työnsä kaupungilla ilmoittamatta meille asiasta.

Lähetimme sähköpostikyselyn kahdesti lapsiperheiden kanssa työskenteleville henkilöille Mikkelin kaupungissa, seurakunnalla ja yksityisellä sektorilla. Emme saaneet toivomiamme kattavia vastauksia, mutta saimme kuitenkin jonkinlaisen kuvan oppaan palautteesta ja mielipiteistä suoraan ammattilaisilta. Saamamme palaute oli pääasiassa positiivista. Useissa vastauksissa koettiin hyvänä paperinen versio oppaasta. Vastauksissa tuotiin esille, ettei kaikilla perheillä ole edelleenkaan mahdollisuutta päästä Internetiin ja tällöin paperiversiona saadut tiedot ovat tärkeitä. Osa palautteen antajista piti kuitenkin erikoisena ratkaisuna jättää kaikki nettiosoitteet ja sähköpostit pois.

Sähköistä asiointia pidettiin tärkeänä väylänä. Palautetta olisimme toivoneet enemmän. Vähäisen palautteen vuoksi oppaan arviointi on vaillinaista. Emme myöskään arvioittaneet opasta perheillä.

Esille tuotiin myös se, että opas voi toimia osaltaan myös ammattilaisten informoinnin välineenä. Lisäksi opasta pidettiin sopivana lapsiperheiden käyttöön ja sitä toivottiin toimipisteisiin esille laitettavaksi. Eräs palautteen antaja totesi palvelurakenteen selkiytyneen hänelle oppaan myötä. Haasteeksi moni mainitsi toimintojen jatkuvan muutoksen ja oppaan jatkuvan päivittämisen. Monessa palautteessa oltiinkin huolestuneita siitä, kuka ottaa vastuun oppaan päivityksistä. Ulkoasua pidettiin selkeänä ja oppaaseen valittuja kuvia sopivina.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tekeminen eteni hitaasti. Alussa oli vaikeaa saada kokonaisuudesta kiinni ja materiaalia oli haastavaa koota kasaan. Haastavinta oli saada aikataulut sopimaan yhteen ja sitä vaikeutti entisestään yhteisen näkemyksen puuttuminen työn suhteen. Näkemyseroja oli meillä sekä työelämäohjaajallamme.

Kesän 2010 aikana inspiraatio iski ja saimme taas kiinni työstä. Uudet suunnitelmamme eivät oppaan suhteen kuitenkaan menneet yksiin työelämä ohjaajamme kanssa. Päädyimme kuitenkin tekemään oppaasta täysin uuden version silläkin uhalla, että työelämäohjaajamme sen hylkäisi. Hän kuitenkin yllättyi uudesta muodosta ja piti sitä ”uudelleen syntyneenä”. Syksyn 2010 aika uurastimme opinnäytetyön parissa paljon ja saimme paljon uutta materiaalia ja näkemystä. Oppaan saimme täysin valmiiksi jo syksyllä, mutta teoriaa kirjoitimme vielä vuoden alussa 2011. Teoria osuutta kirjoittaessa teksti tuli kuin itsestään, koska olimmehan saaneet sen yhteisen punaisen langan, jota kohti tavoittelemme.

Oppaan teossa haastavinta oli kokonaisuuden löytäminen. Ideointia hieman häiritsi tilaajan toive siitä, että opas olisi samanlainen kuin Mikkelin kaupungin perhenetti. Alussa teimmekin opasta sillä ajatuksella, mutta koimme sen lopulta mahdottomaksi. Oppaasta olisi tullut sekava eikä se olisi ollut mielestämme sisällöltään järkevä. Tutustuimme muiden kaupunkien oppaisiin ja saimme ideoita niistä. Lopulta ideoimme

oppaan muotoa sisällysluettelon avulla. Teimme sisällysluettelon kysymys muotoon jonka pohjalle aloimme koota opasta.

Teoria osuus oli haastavin. Alussa emme tiedäneet mistä aloittaa ja millä keinoilla saisimme perusteltua oppaan tarpeellisuutta, vaikka meille se oli itsestään selvyys. Teoreettista viitekehystä oli haastavaa luoda. Päädyimme kuitenkin aloittamaan teoria osuutemme käsittelemällä työmme tärkeintä asiaa perhettä. Perhe on aiheena laaja, joten koetimme tuoda esiin oppaan kannalta oleellisia asioita, jotka tukisivat oppaan tarpeellisuutta. Seuraavaksi meille oli selkeää käsitellä perheiden palveluita tarkemmin yhteiskunnassamme. Tarkastelimme perheille tarjolla olevia palveluita myös Mikkelin kaupungin näkökulmasta. Opashan oli osana Tykes-hanketta, joten oli luonnollista kertoa hankkeesta tarkemmin. Halusimme myös tuoda esiin muita perheiden näkökulmasta oleellisesti tärkeitä hankkeita.

Työmme oli mielestämme haastava tarjolla olevien tietojen ja lähteiden takia. Opasta luodessa materiaalia oli liikaa ja teoriaa luodessa sitä tuntui olevan niukasti. Koemme kuitenkin suoriutuneemme työstä hyvin ja parityöskentelyssä onnistuimme loistavasti. Osasimme jakaa ja tehdä yhdessä työtä. Tyylimme tehdä tällaista työtä kohtasivat hyvin ja vältyimme erimielisyyksiltä. Jatkotutkimusprojektina näkisimme mahdollisuuden tutkia oppaan käyttöä perheissä sekä sitä kuinka opas on tavoittanut perheet Mikkilissä. Opasta voisi myös kehittää maahanmuuttajille suuntautuvaksi. Mielestämme heitä palvelisi opas, joka olisi suoranaisesti suunnattu heille.

LÄHTEET

Ala-Nikkola, M. Sipilä, J. 1996. Yksilökohtainen palveluohjaus (case management) – uusi ratkaisu palveluiden yhteensovittamisen ikuisiin ongelmiin. Teoksesta Metteri, A. (toim.) 1996: Moniammatillisuus ja sosiaalityö, s.16.

Auvinen, Riitta 1995. Lapsiperhe suomessa. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy

Elämäkaari organisaatio. Mikkelin kaupunki. WWW-dokumentti.

http://www.mikkeli.fi/fi/liitteet/02_palvelut/05_terveys_sosiaalipalvelut/elamankaario_rganisaatio_2010_mustavalk.pdf. Luettu 20.2.2011.

Haapio Sari, Koski Kirsti, Koski Pirjo, Paavilainen Riitta 2009. Perhevalmennus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Hakulinen-Viitanen ,Tuovi & Pelkonen, Marjatta 2009. Lastenneuvola lepsen ja perheen terveyden ja hyvinvoinninedistäjänä. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna, Karvonon Sakari & Ahlström Salme, (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopistonkirjapaino

Helminen Jari (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Juva: WS Bookwell Oy

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2008. Varhainen tuki- kohti hyviä käytäntöjä. Oppaita ja työkirjoja (7).

Häggman-Laitila, Arja ym. 2001. Lapsiperheiden varhainen tuki, tuen vaikuttavuus ja kustannushyöty: Lapsiperhe-projektin loppuraportti. Helsinki: Käpylä Print Oy.

Hänninen, Heli 2011. Haastattelu 15.1.2011. Mikkelin kaupunki, Perhepalveluohjaaja.

Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus.

Kananoja, Aulikki ym. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy

Kallio, Johanna 2010. Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996-2006. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.

Kansanterveyslaki 1972/66. WWW-dokumentti.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1972/19720066>. Luettu 21.1.2011

Kaste- kehittämistyön katselmus Mikkelissä. PDF- dokumentti.

<http://www.koskeverkko.fi>. Ei päivitystä. Luettu 29.1.2011.

Kekkonen, Marjatta 2009. Vanhempien näkemyksiä varhaiskasvatuksen kehittämiseksi. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna, Karvonen Sakari & Ahlström Salme, (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopistonkirjapaino

Kekkonen, M. 2006. Vanhemmuutta etsimästä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Raportteja 281. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.

Kunta- ja palvelurakennemuutos. WWW- dokumentti.

http://hankinnat.fi/k_perussivu.asp?path=1;55264;55275;82183. Julkaistu 2.6.2009. Luettu 29.1.2011.

Kuntaliitto. Kunnat muuttavat sosiaali- ja terveyspalveluidensa rakennetta hallitusti. WWW-dokumentti.

http://www.kuntaportaali.org/k_perussivu.asp?path=1;29;60;498;158321;164371;164643. Julkaistu 14.9.2010. Luettu 17.1.2011.

Käsikirja varhaiseen tukeen. Mikkelin kaupunki. Sosiaali- ja terveystoimi. Lapsiperhepalvelut. Käsikirja. PDF- dokumentti.

http://www.mikkeli.fi/fi/liitteet/02_palvelut/05_terveys_sosiaalipalvelut/15b_perhenet/15b_perhenet_varpu_www.pdf. Päivitetty 7.9.2010. Luettu 29.1.2011.

Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta 169/2007. WWW-dokumentti.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070169>. Ei päivitystietoja. Luettu 29.1.2011

Laki lasten päivähoidosta 36/1973. WWW-dokumentti.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Luettu 21.1.2011.

Lammi-Taskula Johanna, Karvonen Sakari & Ahlström Salme, (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopistonkirjapaino

Lasten nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma:

http://valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf:

Lasten ja perheiden hyvinvointipalveluiden kehittämishanke Itä- ja Keski-Suomessa 2008 – 2010. Lapset ja perheet Kaste-hanke Etelä-Savossa. Esite. PDF- dokumentti. <http://www.koskeverkko.fi>. Ei päivitystä. Luettu 29.1.2011.

Lastensuojelulaki.2007/417. WWW-dokumentti.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Luettu 21.1.2011

Lehto, Juhani & Kananaja, Aulikki & Kokko, Simo & Taipale, Vappu. 2001. Sosiaali- ja terveydenhuolto. Stakes. WSOY Helsinki.

Mikkelin kaupunki. Sosiaali- ja terveystoimi. Varhaisen puuttumisen työryhmä. Käsi- kirja varhaiseen tukeen.

Mikkelin seutu /PARAS – hanke. Sosiaali- ja terveystoimen palvelut. PDF- dokumentti. http://www.mikkelinseutu.fi/fi/content/tiedostot/liitteet/02_sote_yhteistyotyoryhma/muistiot/liite_3_020407.pdf. Päivitetty 4.4.2007. Luettu 29.1.2011.

Moisio Pasi, Karvonen Sakari, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) 2008. Suomalaisien hyvinvointi. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy

Moisio, Pasi 2007. Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Väestön mielipiteitä ja asiakkaiden palvelukokemuksia. Teoksessa Kautto, Mikko (toim.) Suomalaisien hyvinvointi 2006. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Opas- varhainen tuki- kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Oppaita ja työkirjoja 2008:7

Palveluohjauksen kehittäminen. Palveluohjauksen kehittämisen ohjelma. WWW- dokumentti. <http://www.sosiaaliportti.fi>. Päivitetty 19.10.2010. Luettu 29.1.2011.

Paras- hanke Mikkelin seudulla. Esite. PDF- dokumentti.

http://www.mikkeli.fi/en/liitteet/03_mikkeli-tieto/03_julkaisut/paras_hanke_mikkelin_seudulla.pdf. Päivitetty 21.8.2007. Luettu 29.1.2011.

Perhe-Hanke. Perhepalveluiden kumppanuusohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2005:4. Helsinki 2005.

Perhenetti. Mikkelin kaupunki. WWW- dokumentti.

<http://www.mikkeli.fi/perhenetti>. Luettu 29.1.2011.

Perhepolitiikka Suomessa 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:12. Helsinki

Perusopetuslaki 1998/628. WWW-dokumentti.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perusopetuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search[type]=pika&search[pika]=perusopetuslaki). Luettu 29.1.2011.

Pietiläinen, E. (toim.) 2003. Lapsi, perhe ja palvelunohjaus: pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä palvelunohjauskokeilu 2001-2003. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Pietiläinen, E. Seppälä, H. 2003. Palveluohjaus asiakastyössä ja organisaatiossa. Kehitysvammaliitto 2003.

Pihlaja, Ritva 2010. Kolmassektori maaseutukunnissa. Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti. Julkaisuja 19.

Pyhäjoki, Jukka & Koskimies, Mimosa 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeillä. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna, Karvonen Sakari & Ahlström Salme, (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopistonkirjapaino

Pöyhönen, Aulis & Koski, Heikki. Vahvat kunnat ovat hallinnon perusta. Teoksessa Hirvikorpi, Helinä (toim.). Paras tuoreeltaan tulkittuna. Kunnallisan alan kehittämissäätö KAKS. 2006, 9-30. Saatavissa: www.iiiasiisa.be/egpa/agquest.htm (luettu 29.1.2011).

Rönkä, Anna, Kinnunen, Ulla & Sallinen, Marjukka 2005. Vanhempien työ ja lasten hyvinvointi. Takala, Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Edita Prima Oy.

Salmi Minna, Sauli Hannele & Lammi-Taskula Johanna 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna, Karvonen Sakari & Ahlström Salme, (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Yliopistonkirjapaino

Sauli, Hannele 2001. Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990- luvulla. Järven-tie, Irmeli & Sauli Hannele (toim.) 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Sateenkaariperheet Ry 2011. WWW-dokumentti. <http://www.sateenkaariperheet.fi/>. Luettu 12.2.2011.

Siltaniemi Aki, Perälähti Anne, Eronen Anne, Londen Pia & Juha Peltosalmi 2008. Hyvinvointi ja osallisuus Itä-Suomessa. Helsinki: Gummerus

Sosiaalihuoltolaki 1982/710. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Luettu 27.4.2011.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6. PDF- dokumentti. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3683.pdf&title=Sosiaali__ja_terveydenhuollon_kansallinen_kehittamisohjelma_KASTE_2008_2011_fi.pdf. Ei päivitystä. Luettu 29.1.2011.

Sosiaali- ja terveystoimen käyttösuunnitelma 2010. Mikkelin kaupunki. PDF- dokumentti.

http://www.mikkeli.fi/fi/liitteet/02_palvelut/05_terveys_sosiaalipalvelut/ks_2010.pdf.

Julkaistu 17.12.2009. Luettu 29.1.2011.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010. WWW-dokumentti.

<http://evl.fi/EVLfi.nsf?OpenDatabase&lang=FI>. Luettu 2.8.2010.

Takala, Pentti 2005. Perheen muutos ja pohjoismainen perhepolitiikan malli. Takala, Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Edita Prima Oy.

Tilastokeskus 2009. WWW-dokumentti. Luettu 24.1.2011

<http://www.stat.fi/til/perh/2009/02/index.html>

Tilastokeskus 2010. WWW-dokumentti.

<http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>. Luettu 2.8.2010

Tilastokirja 2009. WWW- dokumentti.

http://www.mikkeli.fi/fi/sisalto/03_mikkeli_tieto/01_perustiedot/142_tilastokirja_2009.

Luettu 20.2.2011.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Työelämän kehittämisohjelma Tykes. WWW- dokumentti. http://www.mol.fi/mol/fi/03_tutkimus_ja_kehittaminen/02_tykes/index.jsp. Päivitetty 3.9.2010. Luettu 29.1.2011.

Varpu. Varhaisen puuttumisen vastuuhenkilöverkosto. WWW- dokumentti.

<http://www.varpu.fi>. Ei päivitystä. Luettu 29.1.2011.

Virta, Lauri & Klaukka, Timo 2005. Sairaalan lapsen sosiaaliturva. Takala, Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Edita Prima Oy.

Palautekysely palveluoppaasta

1. Millainen ensivaikutelma oppaasta tuli? Onko ulkoasussa kehitettävää? Jos on niin, mitä?
2. Vastaako oppaan sisältö odotuksiasi? Jos ei niin, mitä toivoisit muutettavan?
3. Löytyykö oppaasta kattavasti perheiden palveluita? Jos ei niin, mitä lisääisit tai poistaisit?
4. Koetko oppaan hyödyllisenä perheille/työntekijöille? Luuletko tarvitsevasi opasta itse?
5. Onko oppaassa kattavasti suuri osa palveluntarjoajista?
6. Mitä muuta haluat sanoa?

Kiitos ajastasi!

TYKES, Löytö lapsen parhaaksi –hanke Mikkeliissä vuonna 2009

Mikkelin TYKES -kehittämistyöllä haluttiin parantaa palvelurakennetta ensisijaisesti sosiaali- ja terveystoimessa, ja sitä kautta myös koko kaupungin organisaatiossa. Tykes –hankekokonaisuuteen liittyi yksitoista alahanketta. Koko projektin projektipäällikkönä toimi Annaleena Rita Aspectum Publicista. Hankekokonaisuutta koordinoi ohjausryhmä, jona toimii kaupungin yhteistyötoimikunta. Kaupunkitason koordinoimista vastasi kehitysryhmä Matti Laitsaari, Soile Kuitunen ja Heikki Siira.

Hankkeista yksi oli Lapsiperheiden tukipalveluiden Löytö lapsen parhaaksi –hanke. Kehittämisen johtotähtenä oli, että yhdessä tekemällä saamme aikaan enemmän ja löydämme uusia toimintamalleja lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. Tämän hankkeen kehittämispäällikkönä toimi Lapsiperheiden tulosalueen ma. esimies Johanna Will-Orava. Kehitystyö tapahtui pääasiassa kehitysprosessien ryhmien kuudessa työpajassa, jotka kokoontuivat vuoden 2009 aikana.

Hankkeen aikana otettiin uudelleen käyttöön sosiaalitoimen virka-ajan päivystys, pohdittiin moniammatillisen työskentelyn selkeyttämistä asiakkaan parhaaksi sekä ideoitiin aivan uudenlaisia yhteistyöavauksia mm. kulttuuritoimen kanssa. Henkilökunnan sisäisen tiedottamisen lisäämiseksi päätettiin toteuttaa tapahtuma, jossa toimijat esittäytyisivät toisilleen. Päivä linkittyy Kulttuuritoimen Mikaelissa järjestämiin harrastemessuihin syyskuussa 2010. Lisäksi työstettiin intensiivisen ja nopean tuen moniammatillista työskentelymallia Lapsiperheiden tukiyksikköön ja pohdittiin mahdollisuuksia elvyttää lapsiperheiden kotipalvelu. Kotipalveluasiaan yhtenä ratkaisuna nähtiin palveluseteli. Lapsiperheiden palvelutietouden lisäämiseksi lähdettiin lisäksi kehittämään nettitietopalvelua perheille. Tietopalvelu sai nimekseen **PERHENETTI**. Kehitetty sivut löytyvät osoitteesta www.mikkeli.fi/perhenetti.

LIITE 2(1).

Monisivuinen liite